

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

КАРАБАХЦЯН АЇДА ТИГРАНІВНА

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
теорії та історії української і
світової літератури,
д.філол.н., доцент
_____ Кравченко Е.О.
«03» грудня 2020 р.

Кваліфікаційна (магістерська) робота

ІНТЕРЛІНГВАЛЬНІ КОНОТАТИВНІ АНТРОПОНІМИ
В СУЧАСНОМУ МЕДІАТЕКСТІ

Спеціальність 035 Філологія

Освітньо-професійна програма «Публічна лінгвістика»

Науковий керівник:

Е.О. Кравченко, в.о. завідувача кафедри
теорії та історії української і світової літератури,
д.філол.н., доцент

Оцінка: ____ / ____ /

(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

ВІННИЦЯ 2020

АНОТАЦІЯ

Карабахцян А. Т. Інтерлінгвальні конотативні антропоніми в сучасному медіатексті. Спеціальність 035 «Філологія», Освітньо-професійна програма «Публічна лінгвістика». Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2020, 85 с.

У кваліфікаційній роботі досліджено інтерлінгвальні конотативні антропоніми / міфоантропоніми публіцистичного тексту. Виявлено твірну основу і значення конотативних одиниць; визначено продуктивні / непродуктивні конотонімні моделі – експліцитні та імпліцитні контексти, які дозволяють констатувати появу переносного значення і засвідчують перехід оніма в конотонім. Сформульовано проблему розмежування конотоніма – перифрази з конотонімом; досліджено функційне навантаження конотативних антропонімів (образотвірна, текстоутворювальна, іронічна, саркастична, характеризувальна, оцінювальна функції); зазначено перспективи розвитку конотоніміки.

Ключові слова: власне ім'я, інтерлінгвальний конотонім, експліцитний / імпліцитний контекст, медіатекст, публіцистичний текст, функція.

ABSTRACT

Karabakhtsian A.T. Interlingual connotative anthroponyms in modern media text. Specialty 035 «Philology», «Public Linguistics». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2020, 85 p.

In the graduate thesis interlingual connotative anthroponyms / mythoanthroponyms of a journalistic text have been researched. The forming basis and meaning of connotative units are given; defined productive / unproductive connotonym models – explicit and implicit contexts, which allow to state the appearance of a figurative meaning and testify to the transition of an onym into a connotonym. The issue of distinguishing connotonym – periphrasis with connotonym is formulated; the functional yield of connotative anthroponyms is

studied (pictorial, text-forming, ironic, sarcastic, characterizing, evaluative functions); the prospects for the development of conotonymy are indicated.

Keywords: proper name, interlingual connotonym, explicit / implicit context, media text, public text, function.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 СЕМАНТИКА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ВЛАСНИХ ІМЕН	8
1.1 Специфіка семантики власного імені	8
1.2 Основні критерії прецедентності власного імені	14
1.3. Специфіка семантики власних імен публіцистичних текстів	15
1.4.Термінологія конотоніміки	19
Висновки до 1 розділу	24
РОЗДІЛ 2 КОНОТОНІМІЗАЦІЯ У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ТЕКСТІ....	27
2.1. Ознаки конотонімізації.....	27
2.2 Твірна база конотативних онімів.....	30
2.3. Експліцитні та імпліцитні контексти конотативних антропонімів	36
Висновки до 2 розділу.....	42
РОЗДІЛ 3 ФУНКЦІЙНЕ НАВАНТАЖЕННЯ КОНОТОНІМІВ МЕДІАТЕКСТУ.....	44
3.1. Специфіка сучасного медіатексту	44
3.2. Змістове і функційне навантаження конотонімів	50
Висновки до 3 розділу	55
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	62
Список джерел ілюстративного матеріалу	66
ДОДАТКИ.....	Помилка! Закладку не визначено.

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена, по-перше, ростом зацікавленості до встановлення специфіки природи власного імені і його образних можливостей, по-друге, мінливістю змістової інформації конотативних онімів, у тому числі, конотативних онімів різних розрядів у публіцистичному тексті, а також недостатньою вивченістю конотативної сфери інтерлінгвальних онімних одиниць.

Своєчасність дослідження обумовлена важливістю системного вивчення інтерлінгвальної конотативної сфери ВІ (власних імен) у медіапросторі, а також доведенням ідеї смислової значущості широковідомих конотонімів у формуванні націєтвірної картини світу в українськомовних текстах масової інформації.

Метою дослідження є встановлення значеннєвої сутності та функційного навантаження інтерлінгвальних конотонімів у публіцистичному тексті. Для реалізації мети необхідно вирішити такі завдання:

- виявлення у медійних текстах різної жанрової належності, у словниках конотативних власних імен інтерлінгвальних конотонімів;
- розподіл інтерлінгвальних власних імен за розрядами;
- встановлення твірної бази конотативних онімних одиниць;
- з'ясування семантичної структури конотативних власних імен (наявність багатозначних конотонімів, синонімічні відношення у сфері конотонімної лексики та ін.);
- встановлення необхідного та достатнього контексту конотативної одиниці;
- виявлення ролі конотоніма у продукуванні публіцистичного тексту.

Методи дослідження. У роботі застосовано загально-філологічні прийоми і методи ономастичних досліджень:

- 1) систематизація та класифікація конотативних власних імен;
- 2) аналіз конотонімів у мінімальному – розширеному контексті.

- 3) контекстний аналіз інтерлінгвальних антропонімів;
- 4) метод лінгвістичного аналізу публіцистичного тексту;
- 5) метод інтерпретації публіцистичного тексту із конотонімом (системою конотонімів);
- 6) метод інтертекстуального аналізу.
- 7) класифікація інтерлінгвальних- інтралінгвальних конотонімів, узуальних – okazіональних конотативних власних імен.
- 8) зіставний метод (з метою виявлення спільних і відмінних ознак конотонімів у публіцистичних текстах різної жанрової належності).

Матеріалом виступають інтерлінгвальні конотативні оніми, зафіксовані у публіцистичних текстах різної жанрової належності, що репрезентують українськомовну культурну спадщину і беруть участь у творенні культурно-мовної картини світу.

Наукова новизна полягає у загальному обґрунтуванні статусу конотонімної одиниці; виділенні необхідного і достатнього контексту конотоніма; виявленні домінантних моделей конотативних власних імен публіцистичного тексту. Уперше з'ясовано специфіку вживання конотонімів у публіцистичних текстах різної жанрової належності; досліджено функційне навантаження конотонімів публіцистичного тексту; досліджено роль інтерлінгвальних конотонімів у продукуванні цілісного змісту тексту.

Практичне значення роботи визначається можливістю використання теоретичних положень та емпіричного матеріалу дослідження у вишівських курсах і спецкурсах із загального мовознавства, лексикології, медіалінгвістики, лінгвістики тексту, стилістики української мови, ономастики, конотоніміки; у лексикографічній практиці при укладанні словників конотативних власних імен.

Апробація результатів дослідження. Робота обговорювалась на науковому семінарі кафедри теорії та історії української і світової літератури, у проблемній групі «Конотоніміка». Основні результати викладено у статті: Кравченко Е. О., Карабахцян А. Т. Інтерлінгвальні конотоніми у

публіцистичному тексті // Лінгвістичні студії. Linguistic Studies». Випуск 40. Вінниця, 2020.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, списку джерел ілюстративного матеріалу, додатку. Загальний обсяг роботи – 85 сторінка, основний текст – 61 сторінка.

РОЗДІЛ 1 СЕМАНТИКА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ВЛАСНИХ ІМЕН

1.1 Специфіка семантики власного імені

Проблема семантики власного імені ще довго буде хвилювати уми всіх лінгвістів, але особливо актуальною вона залишається протягом усього часу існування ономастики як лінгвістичної науки. У «Загальній теорії імені власного» О. В. Суперанська продемонструвала широку панораму розвитку поглядів на власне ім'я як на особливу лексичну категорію і зосередила основну увагу на уявленнях вчених про семантику онімів. Про одну з найбільш відомих праць, дослідниця писала: «Видана в 1940 р. в Лондоні книга А. Гардінера «Теорія власних імен», яка викладає погляди давніх філософів і сучасних лінгвістів, забезпечена характерним підзаголовком «Суперечливий нарис», що дуже точно відображає і матеріал дослідження, і положення дослідника» [53, с. 45]. Але і до сьогоднішнього дня проблема сутності і семантики власного імені не стала менш суперечливою.

В огляді різних позицій щодо статусу власного імені в мові О. В. Суперанська висвітлює погляди вчених, починаючи з часів античності. Докладно проаналізувавши філологічну діяльність Платона, Аристотеля, Хрисиппа, Діонісія Фракийського, Амонія, Діодора Крона, Секста Емпірика, вона сформулювала основний висновок, який стосується поглядів античних філософів на ім'я: «Грецькі вчені зазвичай не робили суттєвої різниці між іменами загальними і власними, оперуючи нерозчленованою категорією імені» [53, с. 49].

О. В. Суперанська зазначила, що першим автором, який позначив відмінності між власними та загальними іменами був Хрисипп з Солі (280-208/205 рр. до н.е.). Одним із головних його досягнень стало встановлення принципу двозначності, найважливішого в класичній логіці. Саме стоїки ввели поняття «логіка», розділили її на риторику і діалектику. З встановлення

стоїками відмінностей в значеннях між іменами власними і загальними почалася і не вщухає досі суперечка щодо семантики власних імен.

Творець логічних основ лінгвістики, наступник ідей Гоббса, Лейбніц також вніс вагомий вклад у розвиток багатьох наук. У мовознавстві він створив теорію історичного походження мов, дав їх генеалогічну класифікацію, розвинув вчення про походження назв. У «Нових дослідженнях про людський розум» Лейбніц ввів розмежування імен на загальні і власні: «Оскільки нам часто необхідно згадувати деяких індивідів, особливо людського роду, ми користуємося власними іменами, що даються також країнам, містам, горам та іншим відмінностям місця» [53, с. 52].

Значним є внесок Джона Стюарта Мілля (1806-1873) у вивчення специфіки власних імен. О.В. Суперанська вказує, що багато сучасних теоретичних робіт у сфері ономастики прямо або побічно пов'язані з ідеями цього англійського логіка. Для нас важливо те, що саме Дж. Міллю належить термін *denotation* (1843), що позначає безліч об'єктів дійсності (речей, властивостей, відносин, ситуацій, станів, процесів, дій і т.д.), які можуть іменуватися даною одиницею (з урахуванням її мовного значення) [7, с. 129]. Крім поняття денотації, Дж. Мілля ввів також поняття конотації (лат. *Connotatio*, від *connoto* 'маю додаткове значення'). На відміну від схоластів XVII століття і граматики Пор-Рояля, Дж. Мілля протиставив конотацію як понятійну сутність (інтенціонал) денотації як екстенціоналу [14]. Йому належить твердження про те, що власні імена позбавлені значення, нічого не конотують і, «строго кажучи, не мають значення», іншими словами, є асемантичною категорією. Для Мілля власне ім'я не лише значок, хрестик, «яким розбійник позначив будинок Алі-Баби»: «Даючи ім'я, ми ставимо мітку на ідеї об'єкта (не на самому об'єкті!). Зустрівшись з цією міткою, ми думаємо про індивідуальний об'єкт» [53, с. 56]. Позиція вченого стала відправною точкою всіх наступних, які так чи так намагаються відстояти асемантичність імені.

Інший англійський логік Х. Джозеф, який займався проблемою класифікації імен, вважав, що власні імена набагато інформативніші, ніж загальні. О. В. Суперанська подає таке висловлювання вченого: «Власне ім'я - це мітка, яка спрямовує нашу думку на індивід. Але те, що є міткою, повинно мати значення. Подряпина може бути міткою на монеті. Це не мітка самої монети, але лише того, що це та сама монета. Стрілка на камені не може бути міткою до того часу, поки мандрівник не дізнається, для чого вона зроблена. Так само значима мітка (шрам), завдяки якій няня дізналася Одиссея» [53, с. 58]. На підставі ототожнення мітки-шраму і мітки-імені Х. Джозеф зробив висновок про те, що власне ім'я «означає». Зіставляючи фрази «Людина за бортом!» і «Палікур за бортом!», він доводив, що власне ім'я має навіть має більше значення, ніж загальне. «Почувши перший раз власна назва або загальна, ми знаємо, як це називається, але не знаємо, що позначає. Якщо власна назва означає щось добре знайоме, воно може бути дуже повчальним. Якщо мені скажуть, що це вулиця Уатлінга, я дізнаюся про об'єкт більше, ніж якщо мені скажуть, що це дорога. <...> Ім'я засвоює свою сигніфікацію від індивіда, якому воно дано. Тому воно і не інструктує тих, хто не знайомий з цим індивідом. Якщо на питання: «Хто налякав Вас?» Ви відповісте «Гламбі», я не буду знати, що це, якщо не зустрічав цього слова раніше. Але якщо я знаю, що це собака або привид, що полює за Вами, я дізнаюся не тільки, що це за індивід, але й якого він роду» [53, с. 58]. Ще одним важливим внеском Х. Джозефа в теорію імені був подальший розвиток вчення про денотацію і конотацію.

Можна було б обмежитися поданням цих двох полярних поглядів на семантику власного імені, проте далеко не всі вчені дотримувалися однієї з позицій щодо сутності і семантики власного імені. Були й такі, які займали двозначну або не до кінця певну позицію. Так, увагу О. В. Суперанської привернув ще один англійський логік – Бертран Рассел. Однак привернув саме протиріччями в трактуванні імені власного. Б. Рассел вважав, що імена власні будуть безглуздими, якщо не існує об'єкта, ім'ям якого вони слугують. Тому

Сократ для Рассела ім'я, а Гамлет – не ім'я. Висловлювання типу «Гамлет – ім'я» для нього помилково, а істинним було б твердження: «Гамлет – слово, яким Шекспір назвав принца Данії». У цих висловлюваннях Рассела, так само як і в прикладі з Цезарем, «якого він визначає як послідовність подій, кожне з яких було миттєвим досвідом», на думку О. В. Суперанської, спостерігається змішування імені власного і об'єкта, який це ім'я позначається. «<...> Ми не визначаємо ім'я Цезар у вигляді перерахування цих подій не тому, що всі ці події мають до ономастики вельми опосередковане відношення, а лише тому, що не знаємо всіх переживань, які складають його досвід». Тут ім'я як лінгвістична категорія підмінено комплексом відомостей про денотат» [53, с. 65]. Ще один вислів Б. Рассела викликає заперечення автора «Загальної теорії імені власного». Говорячи, що логіка не займається іменами, а лише змінними величинами, Б. Рассел стверджував, що «власні імена – це постійні, які є значеннями змінних нижчого типу». О. В. Суперанська, виходячи з поглядів Мілля, справедливо заперечувала цій позиції: «власні імена не можуть бути значеннями загальних. Навпаки, значення власних імен розкривається за допомогою загальних. Якщо ж при цьому маються на увазі імена об'єктів зі всесвітньою популярністю (Монблан, Наполеон), які можуть розглядатися як деяка сума загальновідомих ознак, то в цьому випадку не власне ім'я, а уявлення про даний конкретний об'єкт виявляється сумою змінних нижчого порядку» [53, с. 63].

У лінгвістиці існує ряд проблем, категорій та мовних підсистем, звернення до яких сприймається як чи не обов'язкове для кожного нового наукового напрямку, який претендує на широке визнання. До подібних феноменів відноситься власне ім'я в його протиставленні імені загальному і в його різноманітних комунікативних модифікаціях, результатом яких може бути перетворення в прецедентне ім'я, що зберігає багато ознак власного імені, і разом з тим в тій чи тій мірі наближається до імені загального. Актуальність проблематики дослідження визначається тим, що воно знаходиться на перетині цілого ряду наукових напрямків, кожен з яких є актуальним.

Дослідниця О. Нахімова наголошує, що проблеми власного імені відносяться до вічних проблем філологічної науки і, незважаючи на багатовікову традицію їх розгляду (див. праці М. Бреалю, Є. Куриловича, Є. С. Отіна, М. Е. Рута, О. В. Суперанської, В. І. Супруна, Н. К. Фролова та ін), в цій сфері ще існує безліч недостатньо вивчених підсистем, фактів і закономірностей. Багато подібних феноменів пов'язані зі смисловим варіюванням онімів, їх прецедентним характером і специфікою їх функціонування в масовій комунікації.

Крім того, проблематика дослідження та методологія його проведення визначається бурхливим розвитком когнітивістики, яка пропонує новий ефективний інструментарій для вирішення традиційних завдань мовознавства, що дозволяє виявити раніше невідомі факти, тенденції та закономірності (див. праці А. Н. Баранова «Дискріпторна теорія метафори», Н. Н. Болдирєва «Когнітивна лінгвістика. Взаємодія розумових і мовних структур», В. А. Виноградова «З історії лексикології», Ю. Н. Караулова «Асоціативна граматики російської мови», Є. С. Кубрякової «Типи мовних значень. Семантика похідного слова» та ін.). Когнітивний підхід дозволяє точніше виявити механізми смислового варіювання імен і повніше досліджувати пов'язані з ними ментальні процеси.

О. Нахімова вважає, що дискурс масової комунікації – один з найменш вивчених і в той самий час найбільш перспективний для дослідження. Розгляд закономірностей використання власних імен саме в цьому дискурсі сприятиме більш повному осягненню загальних властивостей комунікації і особливостей розвитку вітчизняної масової комунікації в пострадянську епоху (див. праці М. В. Гаврилова «Духовні основи російської культури: основні ідеї творчості Ф. М. Достоевського», Є. А. Земської «Сучасна російська мова. Словотвір», С. І. Сметаніна «Медіатекст в системі культури (динамічні процеси в мові і стилі журналістики кінця ХХ століття)», Г. Я. Солганик «Стилістика російської мови і культура мовлення» та ін.).

Дуже перспективні дослідження власних імен в рамках загальної теорії прецедентності і – ширше – теорії інтертекстуальності (див. праці Р. Барта «S/Z», Ж. Женетт «Праці з поезики», М. М. Бахтіна «Проблема тексту в лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках», В. В. Красних «Етнопсихолінгвістика і лінгвокультурологія», та ін.). З урахуванням взаємодії когнітивного та культурологічного підходу до дослідження онімів доцільно розглядати подібного роду вербальні одиниці як один із способів зберігання і передачі інформації, особливим чином структуроване знання, що має культурно специфічні конотації та значний прагматичний потенціал.

Використання імені власного в специфічних комунікативних смислах здавна привертало увагу дослідників, але підходи до пізнання цього феномену і навіть його позначення в межах різних наукових парадигм істотно розрізняються. Існують різні напрямки в дослідженні прецедентних феноменів: граматичні, структурно-семантичні, стилістичні, риторичні, психолінгвістичні, соціолінгвістичні, ономастичні, лінгвокультурологічні, когнітивно-дискурсивні та ін. Залежно від приналежності вченого до того чи того напрямку в дослідженні прецедентності для позначення подібного слововживання використовуються різні терміни:

- інтертекстема (інтертекст, прояв інтертекстуальності);
- прецедентний феномен (прецедентне ім'я, прецедентний культурний знак);
- історична (соціальна, політична) або літературна (театральна) метафора;
- текстова ремінісценція;
- логоепістема;
- елемент вертикального контексту;
- антономазія і алюзія як різновиду риторичних тропів і фігур;
- власна назва, яка використовується в значенні імені загального (яке перейшло в ім'я загальне) [36, с. 11].

1.2 Основні критерії прецедентності власного імені

При дослідженні прецедентності фахівці вживають як власне лінгвістичні терміни – *прецедентне ім'я*, *прецедентне висловлювання*, *прецедентний текст* [15], [27], [5], *прецедентний онім* [36], так і когнітивні терміни – *прецедентний концепт*, *прецедентний світ* [47]. Д. Б. Гудков і В.В. Красних активно використовують також термін *прецедентний феномен*, який може припускати як когнітивну, так і власне лінгвістичну інтерпретацію відповідного явища. Що стосується терміну *концепт*, то в сучасній науці він використовується також у власно когнітивному смислі, і як поняття, що сполучає когнітивні і лінгвістичні характеристики. Зокрема, С.Г. Воркачов називає концептом «синтезуюче у лінгвоментальну освіту, яке методологічно прийшло на зміну уявленню (образу), поняттю і значенню і включило їх у себе в редукованому вигляді» [12].

Для оптимальної оцінки існуючих розбіжностей необхідно врахувати думку Є. С. Кубрякової про те, що «в когнітивній лінгвістиці перспективним є той напрямок в семантиці, який захищає ідеї про протиставлення концептуального рівня семантичному (мовному). Ці думки знайшли втілення в так званій дворівневій теорії значення. Відповідно до цієї теорії *прецедентне ім'я* (*прецедентне ім'я* власне, *прецедентний онім*) – це мовна репрезентація *прецедентного концепту*, тобто одиниці ментального лексикону. Залежно від потреб номінації та специфіки розділу для позначення різних аспектів *прецедентності* використовуються і власні лінгвістичні терміни (*прецедентне ім'я*, *прецедентний онім*), і когнітивні поняття (*прецедентний концепт*, *прецедентний світ*), і терміни, які можуть бути інтерпретовані як максимально широкі, тобто такі, які не диференціюють когнітивний або мовний характер *прецедентності* (*прецедентний феномен*). Справа в тому, що для характеристики різних аспектів *прецедентності* необхідний різноманітний термінологічний арсенал, оскільки *прецедентним феноменам* притаманні

багаторівність, динамізм, вербально опосередкований характер, що обумовлює тісне переплетення лінгвістичних і енциклопедичних знань» [28].

У сучасній лінгвістиці активно обговорюється і питання про критерії виявлення прецедентних феноменів, в тому числі прецедентних імен власних. В процесі дискусії висловлювалися думки про високу значущість наступних чинників:

- зв'язаність відповідних імен з класичними творами [22];
- загальновідомість відповідних феноменів [27] або хоча б їх популярність для більшості представників лінгвістичної спільноти;
- зближення з іменами загальними, втрата окремих ознак, характерних для власних назв [5].

При більш широкому підході, який можна назвати текстовим або навіть дискурсивним, істотними ознаками прецедентних імен власних є регулярна відтворюваність, повторюваність відповідних імен в текстах.

При вивченні зазначених ознак необхідно враховувати той факт, що функціонування прецедентних феноменів у різних видах дискурсу може істотно відрізнятися (див. праці Гудкова Д. Б «Прецедентні імена і проблеми прецедентності», Слишкіна Г. Г. «Від тексту до символу: лінгвокультурні концепти прецедентних текстів у свідомості і дискурсі»). Зокрема, в масовій комунікації повинні використовуватися тільки прецедентні імена, популярність яких має загальнонаціональний характер. Відповідно в науковій комунікації можуть використовуватися переважно власні імена, які добре відомі тільки вченим; існують власні імена, характерні тільки для релігійного, спортивного, фінансового або ж регіонального дискурсу.

1.3. Специфіка семантики власних імен публіцистичних текстів

У найширшому розумінні конотацією вважають будь-який відтінок значення, у найвужчому – її ототожнюють з інтенсифікаторами [46, с. 6]. Розкриваючи сутність конотації, дослідники звертаються й до інших термінів.

Так, конотацію інтерпретують як „семантичну асоціацію“, „семантичне уявлення“, часто трактують як „комплексне співзначення“, що включає низку емоційних, оцінних і стилістичних відтінків [46, с. 335]. Найчастіше з цим терміном пов'язують лише емоційну доміанту значення. За визначенням термінологічної енциклопедії «Сучасна лінгвістика» О. О. Селіванової, конотацією називають додатковий компонент значення мовної одиниці, що доповнює її предметно-логічний зміст суб'єктивними відтінками оцінки, емоційності, експресивності, функційно-стилістичної забарвленості, а також відтінками, зумовленими соціальними, ідеологічними, культурними, ситуаційними аспектами комунікації [46, с. 249].

В. Н. Телія виділяє три напрями у вивченні конотації: семіотичний, психолінгвістичний і лінгвістичний. За семіотичного підходу центром уваги стають мотиви, зважаючи на які мовець робить вибір між різними субкодами мови (стилями, діалектами, жаргонами). Психолінгвістичний аспект вивчення конотації якнайтісніше пов'язаний з поняттям асоціації та з емоційною організацією мовлення, частково – з культурно-національним його аспектом, який розглядається через особливості сприйняття мовлення. Лінгвістичний напрям представлено кількома відгалуженнями: стилістичним – найпотужнішим з усіх; лексикологічним, що вивчає способи і види створення такого «додаткового» значення мовних виразів, яке надає їм експресивності; і країнознавчим, або культурологічним, в рамках якого конотація розглядається як семантична частка значення і доповнює інформацію про об'єктивно існуючу реалію відомостями про її національну специфіку, що й викликає відповідний мовленнєвий ефект [55, с. 3]. Сучасний розвиток поняття конотації підтвердив перспективність саме лінгвокультурологічного аспекту вивчення конотації, який на сьогодні є найбільш популярним. Натомість стилістичний аспект дещо вичерпав свої можливості. У стилістиці і зараз під конотацією розуміють стилістичне забарвлення або стилістичне значення, розглядаючи його у зв'язку з емоційним забарвленням; у дослідженнях, пов'язаних із проблемами перекладу, оперують поняттям „прагматичне

значення“, а семасіологи віддають перевагу термінам „експресивне забарвлення“, „експресивна нашарування“, „емотивне значення“, „емотив“ [31, с. 66].

Незважаючи на неусталеність у визначеннях, в сучасних дослідженнях конотацію розглядають як найважливішу ознаку мовлення, зорієнтовану на прагматичне значення, яка залежить від лінгвокультурологічної оцінної компетенції і визначається закономірностями організації пам'яті, психологічними особливостями мовця, ставленням соціуму до дійсності тощо. Конотація супроводжує національно-культурну інформацію, яка в умовах контекстуального оточення нерідко символізується, набуває образності.

У публіцистичних текстах власні імена виступають як ідентифікатори дійсності, що відіграють важливу роль у референції, встановленні зв'язків тексту з соціально значущими реаліями. Особливістю функціонування онімів у мас-медіа є набуття ними соціальних конотацій, тобто таких відтінків значення, що допомагають розкрити соціально значущі факти, процеси, явища, яких стосуються носії імен.

У художньому творі власне ім'я є елементом реалізації задуму автора, у ЗМІ ім'я – «задане» і не залежить від авторської фантазії. Проте і в публіцистичному стилі імена мають експресивне навантаження, тісно пов'язане з їх соціальною роллю, яка зумовлюється екстралінгвістичними чинниками й впливає з самих функцій мас-медіа.

Роль соціального складника в значенні власних імен як важливого елемента публіцистичності зростає в період суспільно-політичних зламів, коли змінюються суспільні настанови, цінності, переосмислюється ставлення до осіб, подій, історичних періодів. Різні політичні та фінансові групи через підконтрольні ЗМІ формують різне ставлення до відомих імен. Соціальна роль денотата зумовлює його значення в кожен конкретний період часу.

Той самий онім різними соціумами може «читатися» по-різному. Більше того, ідеологічні, світоглядні чинники, від яких залежить значення оніма,

дають підстави говорити про ономастичний простір кожної окремої особи [54, с.11], для якої кожне відоме їй ім'я наповнене індивідуальним змістом.

Кожна більш-менш значна подія наповнює новим соціальним значенням імена, що ідентифікують її; малознані власні імена завдяки ЗМІ стають відомими, входять в активний лексичний фонд багатьох людей.

Виконуючи головним чином номінативну (точніше ідентифікаційно-диференційну) функцію, онім, коли потрапляє до газетного тексту, дістає, так би мовити, соціальне навантаження, оскільки вводить у текст соціально значущий денотат. З іншого боку, неідентифікований предмет (особа, подія тощо), тобто не названий іменем, не має соціального значення.

У газетному тексті соціальні компоненти значення імені тісно переплітаються з авторськими семами, які передбачають оцінку об'єкта іменування, емоційно-експресивний заряд [16, с. 112-113].

Саме потрапляння денотата на сторінки газет означає, що він включений у систему суспільних відносин і тією чи тією мірою стосується життя суспільства. Функціонування денотата в складній системі суспільних зв'язків часто зумовлює специфічні соціально-експресивні конотації імен, котрі виявляються в мові ЗМІ. При цьому самі мас-медіа часто відіграють головну роль у творенні, закріпленні й поширенні цих конотацій.

Газетний контекст, як правило, не змінює архісеми та найбільш загального денотативного значення оніма, але зміна може модифікувати диференційні й додати емоційно-експресивні семи.

Відтворюваність стійких соціальних сем призводить до розширення — своєрідної “соціальної іррадіації” семантики відомого імені, його символізації, коли ім'я ідентифікує не лише об'єкт, але й саму подію. Метонімічне розширення значення нерідко підвищує метафоричний “потенціал” імені.

Часто завдяки ЗМІ відбувається зміщення, розмивання меж ономастичних полів (сфер співвіднесеності імен), руйнування узвичаєної ієрархії онімів. Імена з одних систем через метафоричні або метонімічні

зв'язки підсистем потрапляють в інші, отже, набувають статусу конотонімів – імен, відсторонених від первинного денотата, які набули переносних значень.

1.4. Термінологія конотоніміки

Крім енциклопедичного значення, власні імена, що функціонують у текстах мас-медіа, передбачають додаткові семи, що виходять за межі узуального значення оніма. Денотат зберігає свою “унікальність”, але дещо змінює якість. Додаткова сема має експресивний, часто емоційно-оцінний характер. Якщо вона втрачає експресивне забарвлення, тобто коли наявне чітке розщеплення денотата за ономастичними полями, це може свідчити про появу нового енциклопедичного значення оніма. Емоційно-оцінний характер семи обумовлений суспільними реаліями, зокрема настановами, уявленнями певних соціальних груп. Суттєво, що експресивно забарвлені семи можуть бути обмежені відносно короткими часовими рамками.

“Просторові” чинники соціально-експресивних конотацій пов'язані з впливом на мовленнєву ситуацію тієї чи тієї соціальної групи. Інакше кажучи, соціальна настанова зумовлює відповідну соціальну конотацію. ЗМІ беруть активну участь у номінації щодо нових соціально значеннєвих реалій, а також роблять ці реалії соціально значущими.

Отже, засоби масової інформації виступають “носіями” соціальних компонентів значення імені, а також відіграють важливу роль у їх творенні та поширенні. Імена в публіцистичному тексті завжди мають соціально-експресивне навантаження, що визначається самими функціями ЗМІ. Екстралінгвістичні чинники через посередництво ЗМІ зумовлюють розширення значення імен, їх метафоризацію та метонімізацію. Імена, що позначають соціально важливі об'єкти, стають ідентифікаторами “суміжних” предметів, явищ, часових проміжків. Такі власні імена можуть утворювати похідні слова, які також мають експресивне, стилістичне, оцінне забарвлення.

Соціально-експресивні конотації змінюються з часом і залежать від ставлення соціумів до носія імені.

І. Е. Ратникова називає такі “вторинні” оніми *ономастичними метафорами*, вважаючи, що терміни *метафора* і *конотонім* характеризують позначуваний феномен із різних боків: *метафора* відображає функційний статус, а *конотонім* – системний [44, с. 59–60]. Визнаючи за “вторинними” пропріальними одиницями непряму референтну співвіднесеність [43, с. 79], образність [31, с. 51], [4], експресивно-емоційне забарвлення [39], [44, с. 44], дослідники по-різному позначають процеси, що зумовлюють зміни онімного статусу й перетворення семемної структури [26, с. 109].

Є.С. Отін називає мовні одиниці з вторинними співзначеннями конотативними ВІ (конотонімами): «з їх допомогою “переносно” іменується те, що в нейтральному стилі вираження може бути визначено загальними іменниками (апелятивами)” [42, с. 11]; “Одним із засобів відонімної деривації, що зумовлює розширення словника загальних назв, є розвиток у власних імен (ВІ) переносних значень, або референтних конотацій <...>” [38, с. 41].

Є. С. Отін першим порушив проблему конотації і присвятив їй більше тридцяти робіт [21], а також унікальний «Словарь коннотативных собственных имен», що мав уже три видання [40, 41, 42]. Найкраще про цей словник написано у рецензії Ю. О. Карпенко: «Українське мовознавство увійшло в епоху словників. Нині їх за рік видається більше, ніж колись за десять: великих, малих, хороших, поганих – і дуже розмаїтих за спрямуванням та за змістом. Але такого словника, який написав і опублікував Є.С. Отін, ще не було ні в Україні, ні в Славії, ні в світі» [24, с. 99].

В одній з перших робіт про конотативну онімію («Конотативна ономастична лексика» (1978 р.)) Є. С. Отін запропонував називати власні імена, що мають, на відміну від денотативних топонімів і антропонімів, додаткові смислові нашарування, конотативними власними іменами. Він поділяє такі мовні одиниці на дві категорії: узуальні (широковживані) та

оказіональні, переносне значення яких має рідкісну, майже одиничну реалізацію.

Стаття «Розвиток конотонімів російської мови та його відбиття у словнику конотонімів» (1984 р.) [37, с. 279-285] містить погляди Є. С. Отіна на природу і семантику конотативних онімів, або – конотонімів (термін вченим тут подано вперше). Аналізуючи вагомість цієї публікації для наукової спільноти, В. Ю. Канна відзначає, що, в ній, по-перше, Є. С. Отін заявив про конотативні оніми як про власні імена, а не категорію, перехідну від власних імен до апелятивів. По-друге, у цих пропріальних одиницях вчений виділяє смислову домінанту, яка пов'язана не з денотатом, а з поняттям, що розвинулось пізніше у процесі функціонування оніма у мовленні. У той же час в конотонімі, вважає вчений, його денотативне значення співіснує із загальномовними або індивідуальними конотаціями. Втрата власним ім'ям денотативності через забуття денотата веде до виникнення на її основі відонімних конотативних апелятивів або ж до повної втрати такого оніма.

Таким чином, у перших роботах 70-80-х рр. минулого століття, присвячених конотативним онімам, і у подальших публікаціях Є. С. Отіна можна виділити такі основні положення теорії конотативної онімії – конотонімії:

1. Конотонім – це завжди власне ім'я з метафоричним (або символічним) значенням, яка називає те, що за нейтрального стилю висловлювання позначається загальною назвою.

2. Конотоніми є ономастичними універсаліями, які характерні для словникового складу більшості мов світу.

3. Таке власне ім'я виконує і свою пряму й початкову функцію – є іменем об'єктів довкілля, продовжуючи функціонувати в мовленні як пропріальна одиниця, і стає в мовленні експресивно-оцінним замінником загальної назви.

4. Конотоніми відрізняються від деонімів тим, що містять у своєму значенні конотеми поняттєвого плану – референтні співзначення, актуалізація яких здійснюється у специфічних, часто не типових для них вживаннях, що

можуть мати узуальний або okazіональний характер. Деонімізовані ж імена або зовсім не мали референтних конотацій (кашемір, панама та ін.), або втратили їх (олух, фетюк).

5. Онім, що перебуває у проміжній зоні між онімом і конотонімом, названо мезонімом. Це вже не „чисте“ ім'я певного об'єкта, що виступає його денотатом, але ще й не апелятив. Набуття онімом здатності отримувати нові денотати, бути „поліденотатним“ – це вже і є показник того, що він стає або уже став конотонімом.

6. Конотонімом може стати антропонім, топонім, рідше – ергонім, хрононім та інші власні імена, які розвивають референтні співзначення.

7. Референтні конотації збагачують поняттєвий план ономастичного значення і органічно зливаються з конотаціями емоційно-експресивного плану.

8. Конотоніми є загальними фактами мови і можуть виникати в мові художньої літератури, публіцистики, народно-розмовному мовленні, територіальних діалектах та жаргонах.

9. За ознакою поширеності конотоніми поділено на інтралінгвальні, або внутрішньомовні (вони побутують тільки в межах певної мови; інколи їх сфера збільшується за рахунок вжитку в активно взаємодіючих близькоспоріднених мовах), та інтерлінгвальні, або міжмовні.

10. Інтерлінгвальні (міжмовні) конотоніми завжди мають узуальний характер, а внутрішньомовні, або інтралінгвальні, бувають як загальновідомими – узуальними, так й okazіональними, тобто вузько мовленнєвими, індивідуально-авторськими.

11. Внутрішньомовна узуальна конотонімія має свої відмінності за обсягом і сферою вживання. Конотоніми цього розряду можуть бути:

а) широко вживаними у мовленнєвому спілкуванні всього народу або в літературній мові на певному етапі її розвитку (*Сибір, Камчатка; антропонімне сполучення Іванов, Петров, Сидоров*);

б) відомими тільки на обмеженій території, діалектній сфері (*Ахрамей, Амур, Алтай*) чи у певній соціальній групі (*Бродвей, Додік, Алік*).

12. Конотонімія має глибокі витoki. Є. С. Отінім вона засвідчена на різних етапах розвитку російської мови, а її розвиток простежено на основі пам'яток різних періодів. Встановлено, що художня та народно-розмовна мова до XVII ст. містить незначну кількість безсумнівних конотонімів (частина яких на правах деонімних апелятивів увійшла до академічного «Словаря русского языка XI-XVII вв.»). Це конотативні оніми *Вавилон, Персида, Сион, Аристотель, Иерусалим, Голгофа, Палестина*, гіпотетично – антропоніми *Опрем, Алёша* та *Обросим*, які виводяться вченим з колективних прізвищ *Алёши* та *Обросимы*. Джерела XVIII ст. виявляють помітне збільшення російської конотонімії, здебільшого за рахунок так званих „культурних слів”: *Геркулес, Цицерон, Голяф, Меценат, Мінерва, Аякс, Селадон, Крез, Аркадія, Парнас* та ін. XVIII ст. дослідник датує перші фіксації конотативних топонімів некнижного походження, наприклад, *Камчатка* – ‘віддалене місце’.

13. Конотонімія має мінливий часовий характер, з часом змінюючи свою конотаційну наповненість. Вона може збагачуватись новими співзначеннями, може їх зберігати в незмінному вигляді, може втрачати попередні поняттєві конотації чи замінювати їх на інші. Для позначення конотацій різного стану розвитку введено терміни (рос.): „угасающие коннотации”; „утраченные в современной речи”; „коннотации с возобновленным (регенерированным) созначением”, или „с разбуженной коннотемой” (українською мовою Г. П. Лукаш пропонує: „пригаслі конотації”: „втрачені сучасною мовою”; „конотації з поновленим (регенерованим) співзначенням”; „із пробудженою конотацією”). Є.С. Отін звертає увагу на колишні конотоніми, які конотативне співзначення змінили на денотативне, але зберегли при цьому афективний компонент своєї змістової структури, наприклад, *фофан, фефела, філон, іуда* (з деякою часткою сумніву відносячи до цієї групи лексему *разгильдйя*).

14. Конотонім може бути носієм кількох конотем (конотемами Є. С. Отін називає референтні співзначення та їх відтінки). Сміслові конотеми

перебувають, як правило, в синхронних відношеннях, але нерідко виступають як різночасові (діахронні) елементи значеннєвої структури.

15. Референтні конотації розвиваються як у вихідній, повній формі антропонімів, так і в їх твірних формах і не завжди збігаються.

16. Конотоніми можуть змінювати свою словотвірну структуру, а також виступати твірною базою для утворення нових слів відконотонімного походження (*голгофний, вавилонити, філонити, марфунство, езопство, езопина*).

17. Конотоніми утворюють стійкі словосполучення (рос. *охреян охреям, сидеть в золушках, брать Бастилию*).

18. Оказіональна метафоризація – початковий етап розвитку узуальної конотації. Особливо це виявлено в групі конотонімів літературного походження [37]. Є.С.Отін називає цю групу конотативними депоетонімами, з'ясовує умови їх смислового розширення і виходу в реальний онімний простір [31, с. 77-79].

Всі вищезазначені аксіоми і постулати конотоніміки лежать в основі нашого дослідження, мету якого вбачаємо у потрактуванні ролі конотативного власного імені у продукуванні цілісного публіцистичного тексту.

Висновки до 1 розділу

Проблема семантики власного імені залишається актуальною протягом усього часу існування ономастики як лінгвістичної науки. Увагу дослідників привертає використання власних імен в специфічних комунікативних смислах, хоча підходи до пізнання цього феномену і навіть його позначення в межах різних наукових парадигм істотно відрізняються.

У сучасній лінгвістиці активно обговорюється питання про критерії виявлення прецедентних феноменів, в тому числі прецедентних власних імен. У працях кінця XX – початку XXI століття висловлювалися думки про високу значущість наступних чинників: зв'язок відповідних імен з класичними творами світової літератури; загальновідомість відповідних феноменів;

зближення з іменами загальними, втрата окремих ознак, характерних для власних імен та ін. Науковці наполягають на тому, що функціонування прецедентних феноменів у різних видах дискурсу може істотно відрізнятись. Зокрема, в масовій комунікації слід використовувати тільки прецедентні імена, популярність яких має загальнонаціональний характер. Відповідно в науковій комунікації можуть використовуватися переважно власні імена, які добре відомі вченим; існують власні імена, характерні тільки для релігійного, спортивного, фінансового або ж регіонального дискурсу.

У художньому творі власне ім'я є елементом реалізації задуму автора, у ЗМІ ім'я – “задане” темою тексту і не залежить від авторського вибору. Роль соціального складника в значенні власних імен як важливого елемента публіцистичності зростає в період суспільно-політичних зламів, коли змінюються суспільні настанови, цінності, переосмислюється ставлення до осіб, подій, історичних періодів. Отже, засоби масової інформації виступають “носіями” соціальних компонентів значення імені, а також відіграють важливу роль у їх творенні та поширенні.

Особлива роль у публіцистичних текстах надається власним іменам, вжитим у переносних значеннях. І. Е. Ратникова називає такі оніми ономастичними метафорами, Є. С. Отін – конотонімами. Сміслова домінанта “вторинних” одиниць пов'язана не з денотатом, а з поняттям, що розвинулось пізніше у процесі функціонування оніма у мовленні. Денотативне значення власних імен, вжитих у переносних значеннях, співіснує із загальномовними або індивідуальними конотаціями. Втрата власним ім'ям денотативності через забуття денотата веде до виникнення на її основі відонімних конотативних апелютивів або ж до повної втрати такого оніма.

При дослідженні інтерлінгвальних власних імен (антропонімів, міфоантропонімів) сучасного медіатексту слід враховувати такі положення конотоніміки:

- конотоніми є ономастичними універсаліями, які характерні для словникового складу більшості мов світу;

- конотонімом може стати антропонім, топонім, рідше – ергонім, хрононім та інші власні імена, які розвивають референтні співзначення;
- конотоніми є загальними фактами мови і можуть виникати в мові художньої літератури, публіцистики, народно-розмовному мовленні, територіальних діалектах та жаргонах;
- за ознакою поширеності конотоніми поділяються на інтралінгвальні, або внутрішньомовні, та інтерлінгвальні, або міжмовні.
- інтерлінгвальні (міжмовні) конотоніми завжди мають узуальний характер, а внутрішньомовні, або інтралінгвальні, бувають як загальновідомими – узуальними, так й оказіональними, тобто вузько мовленнєвими, індивідуально-авторськими.
- конотонімія має мінливий часовий характер, з часом змінюючи свою конотаційну наповненість. Вона може збагачуватись новими співзначеннями, може їх зберігати в незмінному вигляді, може втрачати попередні поняттєві конотації чи замінювати їх на інші;
- конотонім може бути носієм кількох конотем. Сміслові конотеми перебувають, як правило, в синхронних відношеннях, але нерідко виступають як різночасові (діахронні) елементи значеннєвої структури.

РОЗДІЛ 2 КОНОТОНІМІЗАЦІЯ У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ТЕКСТІ

2.1. Ознаки конотонімізації

Для розвитку конотоніміки значний інтерес можуть представляти деякі формальні ознаки, що свідчать про сприйняття автором відповідного імені як конотоніма. Одночасно ці ознаки можуть розглядатися як свого роду сигнали особливого характеру використання відповідного власного імені.

При описі прецедентних антропонімів лінгвісти зазвичай говорять про перехід власних назв в імена загальні. Таке перетворення зумовлює як можливість вживання форм множини, так і використання на початку слова не прописних, а малих літер. Крім того, сам факт застосування слова в незвичайному сенсі робить доцільним використання лапок. Так, власні імена *Дон Жуан* і *Дон Кіхот* (іноді вони пишуться також з використанням дефіса: *Дон-Жуан* і *Дон-Кіхот*) перетворюються в «донжуанів» і «донкіхотів», тобто набувають ознак, які характерні в письмовій мові для імен загальних.

Отже, при вирішенні питання про прецедентність власного імені беруть до уваги перш за все не стільки його загальновідомість або високу частотність, скільки можливість образного вживання, тобто наявність образного компоненту в семантиці. Доцільно також враховувати загально-когнітивний принцип «фамільної подібності», тобто додатковими (але не обов'язковими, а факультативними) критеріями прецедентного імені є цілий комплекс ознак. Серед цих ознак виділяють такі:

- графічні ознаки (написання з малої літери);
- пунктуаційні ознаки (використання лапок);
- морфологічні ознаки (утворення форм множини);
- синтаксичні ознаки (використання специфічних термінів);
- лексико-семантичні ознаки (специфічні синонімічні або антонімічні зв'язки);
- контекстуальні ознаки (використання в специфічному контексті);

- дискурсивні і інші особливості використання відповідного оніма [36, с. 77-78]. Широка популярність і висока частотність також можуть розглядатися як додаткові показники прецедентності імені власного [36, с. 112-113].

Розглядаючи проблеми змістового варіювання та функціонування ВІ з позицій когнітивної лінгвістики й лінгвокультурології, О. А. Нахімова досліджує “розвиток прецедентної семантики у власних імен” [36, с. 11], наполягаючи на розмежуванні “первинного значення прецедентного імені та його метафоричного значення” [36, с. 53]. Очевидними показниками реалізації переносного значення традиційно вважають написання власного імені з малої літери та / або в лапках, вживання оніма у формі множині. А. К. Мойсієнко наголошує, що множинна форма іменника є “одним із граматичних засобів реалізації переносно-образної функції оніма” [34, с. 34]. Якщо таких очевидних показників реалізації переносного значення немає, з’ясування конотонічного статусу відбувається в контексті та завдяки контексту.

У досліджених інтернет-текстах статус конотоніма нерідко “опрозорюється” завдяки графічним і граматичним показникам: *В китайських сім'ях прийнято навчати дітей гри на піаніно (напевно, батьки вважають, незважаючи на статистичні дані, що це вірний шлях зробити з своїх майбутніх дітей **Бетховенів** (Ukr. Media. 2018. 18.05); “Український мессі”: фани “селтіка” в захваті від гольового дебюту українця шведа у лізі чемпіонів (Перший український інформаційний. 2019. 21.07); **Колумби** від Мінекології, або Утилізація Злочевського (Українська правда. 2012. 30.01); Наші напівпрофесійні політики мають манію, що всі вони – **наполеони, черчиллі й бісмарки**, а тому прості смертні повинні німотствувати, тільки слухаючи їх. І цим одишовхують од себе людей навіть і з середовища своїх симпатиків (Укрінформ. 2020. 21.08) та ін.*

Необхідний і достатній контекст, спрямований на розпізнавання переносного значення й уналежнення мовної одиниці до класу конотонімів, названо **конотонімною моделлю**. “Результатом” взаємодії компонентів

сполучень (стійка формула + власне ім'я) стає переносне значення, яке контексти-актуалізатори конотоніма не завжди засвідчують однозначно. Так, конотонімна семантика імені в конструкціях рос. *писательская Мекка, обзывал Маниловым* реалізується за посередництвом прикметника *писательская* і дієслова *обзывал* – **експліцитного** контексту, що анулює пряму референцію. Стійкі формули на зразок рос. *наш Вергилий, какой-то Аристарх* не виключають ситуації прямого використання оніма: *наш* – відомий нам; хто нам знайомий, близький тощо (пор. також : <...> *вітчизна, / в якій тобі довелося воювати, вимовляючи / наш Дністер, наш Буг, наш Кальміус*), *какой-то* – невідомий мовцеві. У цьому випадку контекст доречно позначити як **імпліцитний** [26, с. 113–114].

Основу типології конотонімних моделей Г. П. Лукаш становить структурний критерій (граматична зв'язність, частиномовна належність), хоча багато спостережень роз'яснюють перевтілення імені із семантичних позицій. Дослідниця пов'язує виникнення конотоніма “із виходом власної назви за межі свого часу і простору” [31, с. 239], описує “перебудову” семемної структури конотоніма [31, с. 303], враховує ступінь конотонімізації [31, с. 382]. Пор. : I. Узгоджене означення + КО: “відтопонімне означення + КО” (українська *Швейцарія, російський Мендельсон*), “займенник + КО” із варіантами: “присвійний (означений, неозначений, вказівний та ін.) займенник + КО” (*мій Довбуш, якийсь Ван Гог, такий Мойсей*); “часове (просторове) означення + КО” (сучасна *Евеліна Ганська, сільський Хемінгуей*); “числівник *другий* + КО (варіант сполучення – “КО + номер два”): (*другий Чорнобиль, Мукачеве номер два*); подібне сполучення “*новий* + КО” (*новий Нестор*). II. “Дієслово + КО в оруд. відм.” (*стати Попелюшкою, гасати Марком Пекельним*). III. “КО + неузгоджене означення” (*Данте в спідниці, козак Мамай у рясі, Голгофа ХХ століття, Попелюшка літератури*). IV. «Стверджувальні чи заперечні конструкції (*він – Казанова, Миколаїв – не Лас-Вегас* <...>). Ця конструкція виникає внаслідок міркувань “*хтось Х є (або не*

є) *кимось Y*», тому що “*хтось X подібний (або не подібний) до якогось Y*» (зв’язок причин і наслідків) [31, с. 321].

Типологія моделей, орієнтованих на розпізнавання переносного значення та уналежнення мовної одиниці до класу конотонімів (поетонімів відконотонімного походження), потребує конкретизації та уточнення. Крім того, у сучасних словниках конотонімної лексики перевага надається текстам художньої літератури, що обмежує коло наукових розвідок, присвячених структурі, семантиці і функційному навантаженню конотонімних одиниць.

2.2 Твірна база конотативних онімів

Протоіменами конотативних власних імен публіцистичних текстів зазвичай виступають широковідомі історико-культурні одиниці:

1) реальні імена історичних осіб: *Трамп* ‘45-й президент США’, *Гітлер* ‘Вождь німецького націонал-соціалізму’ [32, с. 89], *Демосфен* ‘Грецький оратор і політик’ [32, с. 99], *Маркс* ‘німецький філософ-матеріаліст’, *Казанова* ‘Італійський письменник (1725–1798 рр.), який у своїх творах розповідав про власні любовні та авантурні пригоди’, *Клеопатра* ‘Клеопатра VII, (69–30 рр. до н. е.) – з династії Птоломеїв, цариця з 51 р. Остання з царських правителів стародавнього Єгипту. Славилася красою, розумом, освіченістю’, *Колумб* ‘Іспанський мореплавець, який у 1492 р. відкрив Америку’ [32, с. 144], *Мікеланджело* Буонаротті ‘Скульптор, маляр, архітектор і поет (1475–1564), один з найвизначніших митців Ренесансу’, *Монро* ‘Мерилін Монро (справжнє ім’я – Норма Джин Бейкер, 1926–1962) – американська кіно-актриса, найпопулярніша зірка Голлі-вуду 50-х рр. XX ст.’, *Ніфертіті* ‘Дружина єгипетського фараона Аменхотепа IV Ехнатона’ [32, с. 184], *Морозов* ‘Хлопчик із села Герасимівка Свердловської області, вбитий у 1932 р. односельцями за донос в ОГПУ на свого батька. Офіційною пропагандою був оголошений народним героєм і служив зразком для наслідування’, *Роксолана* ‘Улюблена дружина османського султана Сулеймана II Кануні (Пишного) [32,

с. 214]’, *Торквемада* ‘Іспанський інквізитор (2 пол. XV ст.), активний учасник вигнання з Іспанії у 1492 р. євреїв. Відомий своєю жорстокістю’ [32, с. 236], *Цезар* ‘Римський полководець, політик і письменник (101–44 рр. до н. е.); у 57–56 повністю завоював Галлію; після перемоги у громадянській війні диктатор; блискавично підкорив Віфінію; здійснив календарну реформу; вбитий 15 березня 44’, *Гомер* ‘Перший грецький поет; вважається автором «Іліади» та «Одісеї» – епосів, які започаткували європейську літературу’ [32, с. 95];

2) національних героїв: *Жанна Д'арк* ‘Французька національна героїня періоду Столітньої війни’ [32, с. 119], *Македонський* ‘Визначний полководець і державний діяч (356–323 до н. е.). Цар Македонії 336–323 до н. е. У 334 здійснив похід проти Персії і розбив персів. У результаті завоювання перського царства Ахеменідів і проникнення в Індію створив світову монархію, що простяглася від Дунаю до Інду. Імперія Олександра Македонського розпалася після його смерті’ [32, с. 161], *Робін Гуд* ‘Англійський народний герой. За баладами, хроніками та літературними творами XIV–XV ст. – ватажок групи розбійників, що переховувалася в лісах графств Йоркшир та Ноттінгемшир); Робін Гуд з ними нападав на замки та монастирі, заступаючись за скривджених та бідних’, *Сусанін* ‘Герой російської визвольної війни, селянин з Костроми, який взимку 1613 року завів польський загін в болото, за що був убитий поляками’ [32, с. 232];

3) відомих філософів: *Сократ* ‘Грецький філософ, учитель Платона і герой його діалогів; ототожнював добро, щастя й добродіє з істиною. Справляв велике враження силою своєї діалектики, вмінням вести полеміку, гострою іронією. За свої погляди був засуджений до страти’;

4) учених: *Ейнштейн* ‘Видатний німецький і американський фізик’ [32, с. 111];

5) політиків: *Наполеон* ‘Імператор Франції’ [32, с. 182], *Черчіль* ‘Державний діяч Великої Британії, письменник’, *Бісмарк* ‘Німецький

державний і політичний діяч', *Талейран* 'Французький дипломат, міністр закордонних справ у період Директорії, Консульства та імперії Наполеона I.';

б) композиторів: *Бетховен* 'Німецький композитор, диригент і піаніст, один з трьох «віденських класиків» [32, с. 60], *Моцарт* 'Австрійський композитор, а також піаніст і скрипаль' [32, с. 180]; 7) акторів: *Бріджит Бардо* 'Французька актриса. Справжнє ім'я – Каміль Жаваль. Нар. 1934 р. Фільм режисера Роже Вадима «...І Бог створив жінку» зробив її зіркою (1956). Вона стала секс-символом, міфом, у якому сплелися реалії таланту й незвичайна (тоді) сміливість поведінки на екрані. Старіючи, пориває з кіно й усю силу віддає захистові тварин', *Брюс Лі* 'Відомий майстер бойових мистецтв, американський актор китайського походження, режисер, сценарист, продюсер' [32, с. 67], *Рембо* 'Герой американських бойовиків, перший з яких знятий за однойменним романом Девида Морела' [32, с. 212];

8) футболісти: *Мессі* 'Аргентинський футболіст, плеймейкер, нападник', *Марадона* 'Колишній аргентинський футболіст, один з найвідоміших і найкращих гравців в історії футболу' та інших видатних особистостей минулого і сучасності.

Порівняно невелика кількість конотонімів походить від загальновідомих історико-культурних вигаданих ВІ: міфонімів (*Афродіта*, *Нарцис*) та імен фольклорних і літературних персонажів (*Баба Яга*, *Робін Гуд*, *Ромео*). Пор. : *Афродіта* 'У давньогрецькій міфології богиня кохання і вроди, ототожнювана з римською Венерою' [32, с. 45], *Одісей* 'У грецькій міфології цар Ітаки, чоловік Пенелопи, батько Телемаха, досвідчений вождь, енергійний воїн, спритний дипломат, найвинахідливіший з греків, що воювали під Троєю' [32, с. 186], *Ахілл* 'За старогрецьким міфом, мати героя троянської війни Ахілла (Ахіллеса) морська богиня Феміда скупала його у водах священної ріки Стікс, щоб зробити невразливим для ворожих стріл. Але при цьому вона тримала Ахіллеса за п'яту, якої не торкнулися води Стікса. Стріла Паріса, спрямована богом Аполлоном, вразила Ахілла саме в п'яту, і герой загинув', *Геракл* 'У грецькій міфології герой, наділений надзвичайною силою; відомий 12

подвигами' [32, с. 187]; *Альфонс* 'персонаж комедії А. Дюма-сина «Мосъе Альфонс».

Конотативні оніми, представлені у словнику Г. П. Лукаш з ілюстративним матеріалом – публіцистичний текст, мають усталені позитивні або негативні конотації:

Конотоніми, похідні від поетонімів:

Айболит 'Лікар': *Шкільний Айболить* нехай відпочине [32, с. 29];

Акакій Акакійович 'Обережна людина': Гоголівські *акакій акакійовичі* бояться втратити шинель-годовницю – корупційну систему добору кадрів [32, с. 29];

Баба Палажка і баба Параска 'Сварка': Відсутність порозуміння між українськими політиками найвищого рангу автор називає «синдромом *баби Палажки і баби Параски*». Але якщо дії та вчинки персонажів оповідання класика української літератури Івана Нечуя-Левицького викликають сміх, то привселюдні з'ясування стосунків між прем'єром і президентом не може не відбитись на суспільних настроях, на іміджеві держави [32, с. 48-49];

Бендер Остап 'Спритний шахрай': Деякі наші підприємства продають продукцію, виготовлену нібито відомими у світі фірмами. Вітчизняні *Остани Бендери* роблять зовнішній вигляд свого товару схожим на продукцію популярного закордонного виробника [32, с. 56];

Голохвастов 'Людина-„мавпувальник”', яка принизливо, по-дурному наслідує когось чи щось': Доволі поширений тип. Люди такого типу називають себе політиками і парламентаристами, часто вживають іношомовні поняття й терміни, їздять у дорогих автомобілях, будують фешенебельні будинки, відпочивають на Кіпрі чи Багамах... Своїх клерків одягають у білісінькі сорочки й чорні костюми. Себто, вдають з себе європейців і американців, але внутрішньо залишаються тими ж *голохвастовими* [32, с. 94].

Конотоніми, похідні від традиційних російськомовних або українськомовних чоловічих імен:

Альоша 'Дурень, простакуватий хлопець': *Та наш Сашко такий **ал'біша**, що його й дитина обдуре* [32, с. 30];

Вася 'Загальна, просторічна, панібратська назва чоловіків, також звертання. щось типу чувака': *Чуєш, **вася**, не бикуй* [32, с. 77].

Конотоніми, похідні від реальних загальновідомих (у найширшому або національному мовно-культурному просторі) імен історико-культурних особистостей (композиторів, політиків, акторів тощо):

Аль Пачіно 'Талановитий актор': *Від тяжких оргвисновків українського **Аль Пачіно** порятував солідний компартійний стаж (більший від стажу Лубківського – як Старичок сам і похвалявся)* [32, с. 31];

Аркас 'Історик': *Тому й кажу – за підсумком зими й тим, що напише ще новий **Аркас**, у цій країні княжили не ми, але не їх читатимуть, а нас* [32, с. 38];

Архімед 'Досвідчена, розумна людина': *Афганістан, неосмислений розпродаж за безцінь нафтових запасів, гонка озброєнь, старіючі і вмираючі генсеки на тлі бурхливого розвитку економіки Заходу стали тією **архімедовою силою**, що виштовхнула „тіло” з посудини* [32, с. 40];

Бандера 'Українець': *Наші співвітчизники-оператори говорять про те, що тернополяни, львів'яни та інші "**бандерівці**" проводять час змістовно і з користю, та всього добиваються чесною працею* [32, с. 51-52];

Бельмондо 'Красень': *Ті та інші дефекти фігури здатні приховати, звести нанівець професійно зшиті піджаки та брюки. Одягнеш такі – і ти вже «**справжнє бельмондо**»* [32, с. 56];

Бенкендорф 'Німець': *Остзейські німці старанно слугували своєму цареві. Усякі там Крузенштерни та **Бенкендорфи**...* [32, с. 57];

Бетховен 'Композитор': *Леонід Пономаренко – український **Бетховен**, понад 30 років пише пісні, створив два музичні альбоми, його пісні йому сняться. У найбільшій кімнаті свого приватного будинку влаштував студію* [32, с. 60];

Бонапарт 'Активна, енергійна, людина': Чи вдасться лідерам помаранчевої революції уникнути синдрому **бонапартизму**? [32, с. 64];

Бріджит Бардо 'Красуня': Наталію Кустинську називали радянською **Бріджит Бордо** [32, с. 65];

Гітлер 'Жорстокий загарбник': Свою недавню соратницю Юлію Тимошенко Віктор Андрійович записав у **Гітлери** [32, с. 89].

Конотоніми, похідні від міфоантропонімів:

Атлант 'Людина, сповнена відповідальності за свою справу': Люди шахтарської професії у м. Добропілля Донецької області, образно кажучи, вперлися ногами у донецьку землю, тримають на своїх плечах – соціальну сферу, бюджет і т. ін. Спина тріщить, а вони, як ті **атланти**, тримають це все [32, с. 41-42];

Афродита 'Красива жінка': Володарем головного призу на ньому (кінофестивалі „Ялта-2000”)– золотої „**Афродіти**” – стали творці фільму „Втрачений рай”, поставленого за участю кіностудії ім. Довженка режисером Валерієм Рожком за однойменним романом дніпропетровського письменника Віктора Веретенникова [32, с. 45-46];

Ахілл 'Герой': Якщо порівняти Хмельниччину з Українською Ілліадою, то Богун у ній – **Ахілл** [32, с. 46];

Геракл 'Людина, здатна виконати брудну роботу, щось почистити': «Потрібен **Геракл**» – назва статті в «Урядовому кур'єрі». І далі: Це підштовхне адміністрації міст на впровадження новітніх технологій утилізації сміття... Авгієві стайні переповнені. Чи знайдеться новітній **Геракл**? [32, с. 88];

Геростат 'Людина, яка здобуває славу злочином': Понад дві тисячі років тому греки затаврували вічною славою ганебного руйнівника храму Артеміді – Ге-рострата. А кого ми сьогодні затавруємо? Кого назвемо **Геростратом** ХХ століття, що зруйнував Успенський собор? [32, с. 88];

Голіаф 'Щось велетенське, громаддя': Україна скидалась на велетенського Голіафа, якого неможливо подолати силою, але можна убити

спритним ударом дрібного камінця <...>. Український **Голіаф** помирав довго і болісно [32, с. 94].

Розширення матеріалу дослідження шляхом виявлення і аналізу коннотонімів публіцистичних текстів різної жанрової належності дозволить встановити продуктивні та непродуктивні моделі конотативних ВІ, визначити імена-домінанти найширшого культурного контексту, які підлягають переосмисленню.

2.3. Експліцитні та імпліцитні контексти конотативних антропонімів

У публіцистичних текстах продуктивними конотонімними моделями стають **експліцитні** контексти, що відображають конкретні **просторово-часові координати**:

1) 'лексеми-конкретизатори *розширеного* – *звуженого* простору + КО' з різновидами:

А) 'відтопонімний (похідний від хоронімів) прикметник + КО' [26, с. 114]: *Скелі Довбуша – унікальне і містичне місце в Карпатах, яке обов'язково варто відвідати. <...> А ще подекуди, що тут досі заховані скарби українського Робін Гуда – Олекси Довбуша, які він не встиг роздати бідним людям (Сьогодні. 2020. 31.07); «Український Марадона. Герой 25-го туру – Василь Продан». ПФЛ України визнала півзахисника «Оболоні-Бровар» Василя Продана Героєм 25-го туру Першої ліги сезону 2016/17 (Професійна футбольна ліга. 2017. 19.04); «Турецька Роксолана» Мер'єм Узерлі не планує старіти; «Поліський Робін Гуд, який катував людей прасками: спогади сусідів і односельчан про луцького терориста». Ніколи б не подумали, що він на таке здатен: приблизно так відгукуються про луцького терориста Максима Кривоша більшість сусідів (Волинські новини. 2020. 27.09);*

Б) 'відносний прикметник зі значенням 'національність / народність / віросповідання' (укр. *слов'янський*; рос. *еврейський, иудейський тощо*) + КО'

[26, с. 113–114]: Цю людину і його режим політолог Валерій Карбалеви́ч в уїдливу біографію, забороненої в країні, **«Білоруський сампан»** (видавництво *Éditions François Bourin*) – коротко визначає наступними словами: жорстокість, цинізм, манія величі, хитрість, неповага до закону, вульгарність, популізм, – передає газета (press.lv 2020. 26.08); **«Український Мессі»**: фани «селтіка» в захваті від гольового дебюту українця шведа у Лізі Чемпіонів (Перший український інформаційний. 2019. 20.07); **Український Марадона**. Герой 25-го туру — Василь Продан (Професійна футбольна ліга. 2017. 19.04).

2) 'лексеми-актуалізатори координат *теперішній – майбутній час* + КО' з різновидами:

А) 'якісний прикметник у формі позитивного ступеня (укр. сучасний, новітній, новоявлений, *теперішній* тощо) + КО' [26, с. 115]: **«Чому Ілон Маск – сучасний Ейнштейн? Про довгий крок у напрямку космічного прогресу і колонізацію Марса»**. <...> винахідник та мільярдер Ілон Маск, котрий, здавалось би, своїми звичайними людськими ногами, зробив величезний крок у космічному прогресі. Цього генія багато хто називає безумцем, одержимим ідеєю колонізації Марса, але давайте згадаємо видатних науковців та винахідників: Ніколу Теслу, Альберта Ейнштейна, Томаса Едісона, Миколу Коперника – всі вони зазнавали критики, глузувань та погроз через свою діяльність (Токар.ua. 2018. 8.02); Нещодавно дівчина опублікувала пікантний кадр на побережжі, де позує зовсім голою, зате у блискітках. Як відзначила Ельза (Хоск), знімок було зроблено під час фотосесії для іспанського *Vogue*. Фанати ж зійшлись на думці, що саме так виглядає **сучасна Афродіта** (Радіо максимум. 2020. 15.08); **«Сучасний Робін Гуд: у Стамбулі невідомий сплачує борги бідних і підкидає їм у будинки гроші»** (Уніан. 2019. 19.11); Відомий французький економіст Тома Пікетті, **«новий Маркс»** як його називають, відмовився від вищої нагороди Франції (The Ukrainians Media. 2020); **«Нова Жанна Д'Арк або піар-проект»**: в мережі сперечаються, хто така Грета Тунберг; **«Михайло Дмитренко: новітній Мікеланджело з Полтавщини»**. У

цьому році виповнюється 110 років від дня народження нашого земляка з діаспори, відомого художника-монументаліста, майстра церковного малярства, Михайла Дмитренка (Суспільство. Культура. 2018. 14.11); *«Найкрасивіша дівчинка в світі вбралася в шкіру і заговорила про кохання: “Нова Бріжит Бардо”»*. 18-річна французька модель Тілан Блондо, яка завдяки своїй ляльковій зовнішності відома як найкрасивіша дівчинка в світі, підкорила мережу новим жарким фото (Politeka.net. 2020.12.02).

Б) ‘словосполучення прикметник / займенниковий прикметник + іменник (рос. наших дней, времен новейших тощо) + КО’ [26, с. 116]: *«Попелюшка» з голограмами і Геракл наших днів*. Нові вистави московських театрів (mos.ru. 2020. 04.02);

Г. П. Лукаш слушно зауважує, що процес конотонімізації передбачає “зв’язок двох фактів (або осіб, географічних об’єктів, подій, культурних явищ тощо), усвідомлення цього зв’язку автором і декодування його читачем” [32, с. 6]. Досліджуючи прецедентні імена в масовій комунікації, О. А. Нахімова зазначає: наявність “прототипів в інших країнах або епохах” підкреслює роль механізмів аналогії та асоціації у формуванні переносного значення. Темпоральний критерій дослідниця розуміє як “використання власного імені в незвичайному темпоральному контексті, подання діячів минулого як таких, що й досі живуть або навіть здатні воскреснути”, тобто з минулого імена “людей, що прославилися в інших історичних умовах”, потрапляють у контекст майбутнього або теперішнього часу [36 с. 67]. У публіцистичних текстах продуктивними конотонімічними моделями стають експліцитні контексти, що відображають конкретні просторово-часові координати.

Як бачимо, переміщення референта у новий часопростір супроводжується переосмисленням протооніма, яке полягає в концентрації мотивувальної семи. У наведених контекстах заактуалізовано значення узуальних конотативних антропонімів / міфоантропонімів з інтерлінгвальною конотацією і широким діапазоном відомості: Робін Гуд ‘Герой, захисник

скривджених’ / ‘Шляхетна людина, яка безкоштовно допомагає людям’ [32, с. 213], *Роксолана* ‘Красуня, мужня жінка’ [32, с. 215], *Афродіта* ‘Красива жінка’ [32, с. 45–46], *Жанна Д’Арк* ‘Героїня, патріотка’ [32, с. 119], *Ейніштейн* ‘Вчена, мудра людина’ [32, с. 111].

До **II типу** уналежнено **імпліцитні контексти**, що відбивають реалії *невизначеного нового* хронотопу:

1) ‘займенниковий прикметник (укр. *наш, свій, мій*) зі значенням належності вторинному денотату + КО’ [26, с. 116]: *Завжди знайдеться **своя Баба Яга**, яка буде з усім проти* (Львівський портал. 2020. 25.01);

2) ‘займенниковий прикметник із семантикою заперечення ‘жоден’, ‘зовсім не’ (укр. *ніякий, жоден*) + КО’ [26, с. 117]: *А Зеленський і з вільним ротом якось зовсім **не Демосфен**. Ви візьміть і послухайте будь-яке його виступ, коли він хоч на 3-4 секунди від листочка з текстом відволікається. Все, відразу видно – поплив* (Первый русский. 2020).

Менша продуктивність притаманна конотонічним моделям – експліцитним контекстам, що встановлюють “конфлікт” імені з високою культурною репутацією та вторинного денотата, якому надається іронічна / пейоративна тональність (**III тип**):

1) ‘якісно-відносний прикметник або його еквівалент з експресивними семами + КО’ [26, с. 118]: *Жаїр Болсонару, якого часто називають “**тропічним Трампом**” за свою схильність до популізму і антинаукових підходу до державного управління (крім іншого, він заперечує глобальне потепління і виступає за прискорення вирубки Амазонських лісів), погіршив ситуацію і тим, що невпинно розповідав про існування ліків від коронавірусу (гидроксихлорохин), і про достаток порожніх ліжок у лікарнях* (BBC news. 2020. 29.10); *Колишня дружина Валерія Меладзе Ірина Малухіна уточнила: “Немає повісті сумнішої на світі, ніж повість про **старіючого Ромео**”* (GRAZIA. 2020. 06.08); *Альфонс на 100 тисяч: мешканець Львівщини таємно оформляв кредити на кохану* (Еспрессо ТВ. 2019)

2) ‘КО + іменник зі значенням суперечності *стать* – граматичний рід’ [26, с. 118]: *Талейран в спідниці*. Штрихи до портрета нового гендиректора ЮНЕСКО Одрі Азула (Российская газета. 2017. 23.10); *Гаазький трибунал в грудні 2017 року «закрився з ганьбою»*. Та ж Карла Дель Понте, «*Торквемада в спідниці*», в своїх мемуарах визнала, наскільки неправовими були вироки, винесені сербським лідерам (regnum. 2020. 21.06); “*Казанова в спідниці*”: Віра Сотникова зізналася в любові до Єфремова» (Вести. 2020.).

IV тип охоплює **експліцитні контексти-актуалізатори** еквівалентності (подібності) *вторинний об’єкт \approx первинний денотат*, вираженої моделями з відношеннями:

А) повної тотожності ‘ВІ / ЗН у називному відмінку (далі Н.в.) + КО в Н.в (іменна частина присудка)’ : *Настільки нагадувало це промову Гітлера, що було трохи незручно, і незграбно спробував пом’якшити це такий знатний кремлівський пропагандон, як Мігранян (політолог Андранік Мігранян), він сказав: «Наш **Путін** – це хороший **Гітлер**»* (ГОРДОН. 2018. 29.01);

Б) “обмеженої” (поглядом номінатора, локалізацією думки у просторі) тотожності: ‘ВІ (його еквівалент) у знахідному відмінку (далі Знах.в.) + дієслівна зв’язка + КО в орудному відмінку (далі О.в.)’ [26, с. 119]: *Харизматичного Михайла Бойчука називають **Сократом** українського мистецтва, який умів продукувати ідеї й синтезувати передові течії, мав особливий творчий стиль (Голос); Колись непрямо названий **Тулубом «Павлик Морозов»**, як бачимо, не залишився в боргу і «вимушено» зазначив, що «що дієвим, результативним і корисним менеджером на Черкащині Сергій Борисович, не став»* (Прочерк инфо. 2012. 09.11); *Волонтери **прозвали її «Лісовим Рембо»**. Як все складалося не на користь баби Каті, яка 18 днів провела в лісі, але вижила* (фонтанка.ру. 2020. 11.08).

V тип імпліцитних контекстів-актуалізаторів подібності (збігу) *вторинний об’єкт \approx вихідний денотат* репрезентований моделями:

1) повна тотожність та модальний відтінок впевненості: ‘якісний прикметник (укр. справжній, викапаний тощо) + КО’ [26, с. 119-120]:

Шанувальники прийшли в захват. «Мерилін Монро, тільки родимки не вистачає», – захопилися передплатники, оцінивши імідж кумира. – «Ви справжня Мерилін Монро! Я захоплена і закохана назавжди!» (Комсомольская правда. 2020. 15.08)

На увагу заслуговують експліцитні контексти, призначені для зіставлення (ототожнення) вторинного об'єкта з кількома вихідними денотатами. Формула 'хтось є кимось' у сфері конотонімії "працює" на ототожнення, задане конкретною ситуацією. У контексті *Це, ймовірно, та моя роль, яка запам'ятається глядачам найбільше, і це чудово. Але це не єдине, за що мене пам'ятатимуть, що ще краще. Це був Дарт Вейдер з одного боку, Обі-Ван з іншого, а також змішані в рівних частках Брюс Лі, Мухаммед Алі та кунг-фу* (Новини Полтавщини. 2020. 21.08) низка власних імен актуалізує сукупну семантику, тобто роль актора = суміш *Дарта Вейдера, Обі-Вана, Брюс Лі, Мухаммеда Алі*, ототожнення виникає між "збірним" вторинним і первинним об'єктами.

Однією з основних проблем, що впливають з матеріалу дослідження, стає розмежування конотоніма і перифрази. Г. П. Лукаш порівнює перифразу і "конотонімію одного імені": *козацький Кромвель* – Богдан Хмельницький, *український Сократ* – Григорій Сковорода [31, с. 380–381]. Ймовірно, стабільна (регулярна) співвіднесеність з одним референтом породжує перифразу, до складу якої входить конотонім, тобто конкретний епітет-прикметник / словосполучення з певним (обраним) КО → онімна перифраза. Закріпленість за одиничним об'єктом перешкоджає присвоювати образну номінацію іншому референтові, в той час як конотонім залишається поліденотатним і має право корелювати з безліччю об'єктів. У досліджених публіцистичних текстах домінують перифрази, які вміщують як зафіксовані, так і не зафіксовані словниками конотоніми: *український Робін Гуд* = *Олекса Довбуш*, *український Марадона* = *Василь Продан*, *турецька Роксолана* = *Мер'єм Узерлі*, *новітній Мікеланджело* = *Михайло Дмитренко*, *старіючий Ромео* = *Валерій Меладзе*, *тропічний Трамп* = *Жаїр Болсонару* і т.д. Типові

конотонімні моделі, заголовна позиція перифраз з конотонімами та, з іншого боку, відомі широкому колу осіб носії імен передбачають несуперечливе потрактування значення конотонімної одиниці і правильну інтерпретацію перифрази.

Можемо припустити, що у публіцистичному тексті (інтернет-тексті) переважатимуть узуальні конотоніми з інтерлінгвальною конотацією, характерні для різномовного культурного середовища. Відсліджування спільних і відмінних ознак, наявних у конотонімах одно- і різносистемних мов, дасть можливість “змодельовати частину інтерлінгвального культурного простору, порівняти національні й загальнолюдські цінності крізь призму імені” [26, с. 124].

Висновки до 2 розділу

Протоіменами конотативних онімів, зафіксованих у публіцистичних текстах, зазвичай виступають широковідомі історико-культурні одиниці – насамперед реальні імена історичних осіб, національних героїв, відомих філософів, учених, політиків, художників, композиторів, акторів та інших видатних особистостей минулого і сучасності: *Бетховен, Бісмарк, Бріжит Бардо, Ейніштейн, Жанна д'Арк, Казанова, Карл Маркс, Клеопатра, Колумб, Марадона, Мерилін Монро, Мікеланджело, Наполеон, Роксолана, Сократ, Талейран, Торквемада, Трамп, Черчилль* та ін.

У досліджених інтернет-текстах статус конотоніма нерідко “опрозорюється” завдяки графічним і граматичним показникам: *Бетховени*, “*український мессі*”, *Колумби* від Мінекології, *наполеони*, *черчиллі* й *бісмарки* та ін.

Необхідний і достатній контекст, спрямований на розпізнавання переносного значення й уналежнення мовної одиниці до класу конотонімів, названо конотонімною моделлю. У публіцистичних текстах продуктивними конотонімними моделями стають експліцитні контексти, що відображають конкретні просторово-часові координати (*український Робін Гуд, український*

Марадонна, білоруський сатрап, сучасний Ейнштейн, новий Маркс, Геракл наших днів).

Менша продуктивність притаманна конотонічним моделям – 1) імпліцитним контекстам, що відбивають реалії невизначеного нового хронотопу (*своя Баба-Яга*); 2) експліцитним контекстам, що встановлюють “конфлікт” імені з високою культурною репутацією та вторинного денотата, якому надається іронічна / пейоративна тональність (*тропічний Трамп, старіючий Ромео, Альфон на 100 тисяч, Талейран в спідниці*); 3) експліцитним контекстам-актуалізаторам еквівалентності (подібності) *вторинний об’єкт* \approx *первинний денотат* (*Путін – Гітлер; прозвали лісовим Рембо*), 4) імпліцитним контекстам-актуалізаторам подібності (збігу) *вторинний об’єкт* \approx *вихідний денотат* (*справжня Мерилін Монро*).

На увагу заслуговують експліцитні контексти, призначені для зіставлення (ототожнення) вторинного об’єкта з кількома вихідними денотатами (*Це був Дарт Вейдер з одного боку, Обі-Ван з іншого, а також змішані в рівних частках Брюс Лі, Мухаммед Алі та кунг-фу*).

У публіцистичному тексті (інтернет-тексті) переважатимуть узуальні конотоніми з інтерлінгвальною конотацією, характерні для різномовного культурного середовища. Відсліджування спільних і відмінних ознак, наявних у конотонімах одно- і різносистемних мов, дасть можливість змоделювати частину інтерлінгвального культурного простору, порівняти національні й загальнолюдські цінності крізь призму імені.

РОЗДІЛ 3 ФУНКЦІЙНЕ НАВАНТАЖЕННЯ КОНОТОНІМІВ МЕДІАТЕКСТУ

3.1. Специфіка сучасного медіатексту

Термін медіатекст, який виник в 90-х роках ХХ-го століття в англomовній науковій літературі, широко використовується у дослідженнях останніх років, присвячених масовим комунікаціям. Зарубіжні фахівці (А. Белл, Т. ван Дейк, М. Монтгомері, Н. Фейерклаф, Р. Фаулер) вивчали функціонально-стильові ознаки мови ЗМІ, типологію медіатекстів, лінгвомедійні технології. Разом з тим нова, західна термінологія органічно поєднується з вітчизняною традицією вивчення публіцистичного стилю, психології масової комунікації, текстопородження і мови ЗМІ, представленої працями А.А. Леонтьєва, Т.М. Дридзе, С.І. Бернгард Штейна, А.Н. Васильєвої, Д.Н. Шмельова, В.Г. Костомарова, Я.М. Засурского, Г. Я. Солганика, Н. Н. Кохтева та ін.

Т.Г. Добросклонська запропонувала об'єднати подібні дослідження в особливу дисципліну «медіалінгвістіку», рамки якої забезпечують системний науковий підхід до вивчення мови ЗМІ, а також дозволяють виділити медіатекст як основну категорію аналізу [17]. Можна стверджувати, що теорія медіатексту сьогодні претендує на самостійність, хоча і в рамках теорії тексту, або прагне відмежуватися від загальної теорії тексту.

Специфіка медіатексту визначається перш за все зовнішніми умовами його існування, до яких відносять:

1) Особливий тип і характер інформації, яка транслюється в ЗМІ. Виступаючи посередником-медіатором у передачі інформації, ЗМІ її істотно перетворюють: шляхом відбору інформації і способу її подачі впливові соціальні групи здійснюють регулятивний вплив. На думку німецького соціолога Н. Лумана, реальність сьогодні конструється засобами масової інформації, і майже все, що ми знаємо про світ, ми отримуємо через ЗМІ.

Таким чином, ЗМІ виступають і як інструмент влади, і як знаряддя здійснення інформаційного диктату, і як спосіб когнітивної обробки соціуму й індивіду з метою формування особливої картини світу.

2) Виробництво «на потік». Отримувач масової інформації не зберігає тексти, відправник зберігає лише окремі фрагменти – «тексти масової інформації є однократними і невідтворюваними» [11]. При цьому, як вважає В.І. Коньков [25, с. 120-125], незворотною в ЗМІ стає не тільки усна, але і друкована мова: теоретично споживач може повторно або навіть втретє прочитати текст або переглянути відеосюжет, який він скачав, наприклад, в YouTube. Реально сприймається тільки те, що вдалося «прочитати» з першого разу, потім увагу читача привертає інший, більш актуальний текст. Філософи говорять про швидке «старіння» інформації в сучасному суспільстві: термін *життя новини* корелює з періодичністю ЗМІ, і новий номер змушує забути попередній. Тому, на думку деяких вчених, кордони медіатексту «визначаються рамками дати випуску» [9, с. 7].

3) Колективне виробництво медіапродукту: будь-який текст створюється і обробляється кількома особами (журналістом, редактором, оператором, режисером, монтажником і т. д.), входить в оточення інших текстів, отже, структура випуску визначає зміст кожного окремого матеріалу.

4) Опосередкованість спілкування і особливий характер зворотного зв'язку – обмежений, мінімізований або зовсім відсутній, відкладений у часі і просторі, що має імітаційний характер (сучасні інтерактивні форми в ЗМІ принципово не змінюють загальної картини).

5) Значимість технічних засобів, за допомогою яких транслюється повідомлення: технічні можливості не просто «пакування» контенту – вони перетворюють і структурують саме повідомлення, тому, наприклад, одна й та сама новина формує денотативний план різних новинних друкованих, радіо-, теле- і інтернет-текстів.

6) Економічний параметр, що визначає ідеологію видання і впливає на його змістовне і технічне втілення.

Перелік екстралінгвістичних чинників не є кінцевим і може бути продовжений.

Медіатекст можна визначити як динамічну складну одиницю вищого порядку, за допомогою якої здійснюється мовне спілкування в сфері масових комунікацій. Термін медіатекст є гіперонімом (родовим позначенням) низки попередніх термінів: журналістський текст, PR текст, публіцистичний текст, газетний текст, теле і радіотекст, рекламний текст і т. д. Три основних сфери його функціонування рядужурналістика, PR і реклама.

Основні категорії медіатексту – медійність, масовість (як в сфері створення, так і в сфері споживання медіапродуктів), відкритість [20].

Медійність. Медіатекст жорстко детермінований каналом комунікації. Кожний засіб масової інформації характеризується особливим набором медійних ознак, які мають істотний вплив на лінгвоформатні властивості тексту. Так, друковані ЗМІ припускають графічне оформлення та ілюстрації, які супроводжують вербальний текст. Радіотекст включає аудіо компонент – голосові характеристики і звуковий супровід, телетекст підсилює вербальну і звукову складову відеорядом. Інтернет створює потенційну можливість багатоканальної передачі інформації і рухливість меж тексту.

Нещодавно з'явився термін *формат* видання, пов'язаний з необхідністю брати до уваги взаємовплив змістовних, технічних і – частково – ідеологічних чинників, що структурують медіа-продукт. Формат ЗМІ – це сукупність параметрів елементів, що становлять контент і визначають особливості його подачі в відповідності із існуючими інформаційно-комунікаційними технологіями та концепцією ЗМІ (редакційною політикою видання).

Масовість. Специфіка масової комунікації полягає в тому, що це соціально орієнтоване спілкування, в якому зазнають змін фігури автора (суб'єкта) і адресата.

На думку психолога А. А. Леонтьєва, у ЗМІ «як би подвійний суб'єкт». З одного боку, це, як правило, одна людина, особистість (теле- або радіоведучий, журналіст-автор газетних матеріалів, експерт і т. п.), з іншого,

«суб'єктом такого спілкування завжди є той чи той колектив чи суспільство в цілому: В соціально орієнтованому спілкуванні комунікатор завжди представляє, репрезентує думки, переконання, інформацію соціального колективу або суспільства» [30, с. 135].

Адресат ЗМІ – масова аудиторія (за І. М. Кобозевою, «потенційно невизначена безліч осіб»), що вступає в ретіальне (від лат. Rete ‘мережа’), опосередковане, соціально орієнтоване спілкування і, відповідно, знаходять категоріальні ознаки, такі як ретіальна, анонімна, розосереджена (в часі, а в паперових ЗМІ ще й в просторі), невизначена, різнорідна, об'єднана «тільки елементарним знанням мови», нездатна в силу специфіки масової комунікації критично оцінити текст [11, с. 130]. Таким є «класичне», загальноприйняте визначення адресата медіатексту.

Відкритість. На думку деяких дослідників, медіатекст не обов'язково має смислову завершеність, представляючи собою структуру, відкриту для численних інтерпретацій: текст ЗМІ є сукупністю фраз нескінченних гіпертекстів, де все стає посиланням і нескінченим цитуванням [1, с. 110]. Отже, відкритість медіатексту співвідноситься з базовою категорією культури – інтертекстуальністю.

Існують різні типології медіатекстів. На думку Г.Я. Солганика [49, с.7-13], ідеальною була б така класифікація, в якій всі види і типи текстів виділялися б на підставі єдиного релевантного критерію.

Найбільш розгорнутою й адекватною на сьогоднішній день вважають класифікацію, яка враховує такі параметри: спосіб виробництва тексту; форму (фактуру) медіатексту; канал поширення; функційно-жанровий тип тексту; тематичну домінанту.

За способом виробництва медіатекст може бути авторським або колегіальним. Ілюстрацією авторського тексту може слугувати будь-який медіаматеріал, що містить вказівку на індивідуальне авторство, наприклад, стаття оглядача або репортаж кореспондента; прикладом тексту колегіального – численні матеріали новинного характеру, поширювані інформаційними

агентствами Інтерфакс, ІТАР-ТАСС, CNN, Reuter, BBC і т. Д. У деяких випадках для підкреслення значущості корпоративного характеру видання редакція навмисно не наводить авторів публікованих матеріалів, як, наприклад, це прийнято у відомому журналі «The Economist».

За фактурою медіатексти можна поділити на вербальні, невербальні (наприклад, фотографія) і креолізовані. Найбільш поширеним типом медіатексту сьогодні є креолізований текст, «фактура якого складається з двох негомогенних частин: вербальної та невербальної, що належить до інших знакових систем, ніж природна мова» [51, с. 180]. До такого роду креолізованих медіатекстів відносяться комікси, карикатури, рекламні тексти.

За каналом поширення (типу носія) розрізняють друковані медіатексти, радіо- і телевізійні медіатексти і тексти Інтернет-ЗМІ. Кожен з цих каналів має свій набір медійних ознак, які роблять істотний вплив як на утримання медіатексту, так і на форму його відтворення. Так, специфіка медіатексту в Інтернеті визначається такими властивостями інтернет-комунікації, як інтерактивність, нелінійність і використання нових наративних стратегій, застосування цифрових форматів, модульність (комбінування різноманітних елементів в єдиному смисловому просторі), прискорення часу і стиснення простору при акцентуванні можливостей миттєвої комунікації і зменшення бар'єрів фізичної дистанції, конвергентність, яка веде до створення гібридних форм тексту і інтеграції різних технологій та ін. [56]. Особливі умови, в яких відбувається радіокомунікація – це опосередкованість, відсутність візуалізації, масовість слухацької аудиторії, всеосяжність, швидкість передачі інформації, зв'язок з часом, який виявляється в незворотності, а також лінійності, безперервності.

Телетекст будується як безперервний потік інформації, який передається споживачеві з величезною швидкістю і відразу по декількох каналах. Телебачення оперує одночасно текстом, музикою і рухомими образами, тому володіє виключно високою, майже магічною здатністю впливу на глядача. Надлишок інформації (так званий «шум»), швидкість її передачі, лінійність

цього процесу і задіяність в ньому відразу декількох каналів відключають можливість зупинки, повернення і, отже, осмислення.

У функціонально жанровому типі зазвичай виділяють кілька груп жанрів «традиційних» журналістських текстів – інформаційні, аналітичні та художньо-публіцистичні (останні сьогодні нерідко позначають англomовним терміном *features*), до яких додають специфічні рекламні та піар-жанри. Жанр – важливий регулятор, з одного боку, втілення авторських інтенцій, а з іншого – сприйняття твору. З позиції автора жанр прогнозує і обмежує вибір форми: обсяг і якість наявної інформації підказують автору, що можна розраховувати на замітку, але ніяк не на нарис або репортаж. З іншого боку, з позицій адресата жанр прогнозує і обмежує очікування: зацікавившись яскравим заголовком, читач може розраховувати на аналітичну статтю, а в процесі читання бачить нескінченне перерахування посадових і службових обов'язків героя, таким чином, його очікування не здійснились, ефект впливу тексту залишився не виконаним [33, с. 13].

Цікавим є запропонована Л. М. Майдановою і С. О. Калгановою класифікація жанрів, ґрунтована на «технічному прийомі», покладеному в основу створення тексту. На цій підставі розмежовується п'ять груп: жанри, об'єднані метою «Констатація фактів» (інформаційна кореспонденція, інформаційний репортаж); жанри, об'єднані метою «Аналіз факту» (стаття, аналітична кореспонденція, аналітичний репортаж, коментар, версія, розслідування); жанри, об'єднані метою «Створення тексту про текст» (рецензія, «просвітницький переказ», радіоверсія журналу); жанри, об'єднані метою «Створення діалогічного тексту» (різні типи інтерв'ю, ток-шоу, нові жанри «пряма лінія» і «прес-конференція»); жанри, об'єднані метою «Створення образу предмета мови» (нарис, замальовка, фейлетон, есе).

Однак і ця класифікація не вичерпує усю різноманітність жанрових форм медіатексту. Важливою особливістю сучасного медіадискурсу визнається процес дифузії жанрових форм і їх конвергенції – появи нових інтегрованих жанрів.

За тематичною домінантою медіатексти можуть бути типологізовані відповідно стійким, регулярно освітлюваним ЗМІ темам – buzz-topics, або медіатопікам: політика, бізнес, спорт, культура, погода, новини міжнародної та регіональної життя і т. п. Можна сказати, що медіатопік є одним із способів структурування інформації та упорядкування динамічно мінливої картини світу. Набір медіатопіків є частково універсальним, частково національно-специфічним: так, наприклад, однією з постійних тем для британських ЗМІ є висвітлення подробиць приватного життя членів королівської сім'ї і високопоставлених політиків, в тематиці же українських медіа значну частку займають повідомлення про корупцію і кримінальні історії.

Для дослідження конотативних одиниць сучасного медіатексту найбільш суттєвим є врахування категорії масовості (репутація власних імен, загальновідомий характер тощо), інтертекстуальності, стратегій та тактик автора (окремий – колегіальний автор) щодо вибору конотонімів і наповнення онімних одиниць новими семами і конотемами.

3.2. Змістове і функційне навантаження конотонімів

Ю. О. Карпенко зазначав, що головною функцією власного імені у мові є диференційна (номінативна, ідентифікаційна), у мовленні – стилістична і експресивна. Функційне навантаження власних імен у мові і мовленні привертає особливу увагу вітчизняних і зарубіжних дослідників, однак повного і цілісного переліку функцій досі не створено. Ономасти виокремлюють такі функції:

1) семіотична, що базується на: а) репрезентативній (функція визначення, ідентифікації або денотації) та б) описовій (функція характеристики або кваліфікації);

2) композиційна, що включає: а) текстотвірну (цю функцію виконує конкретний онім, що відіграє роль інформативного ядра тексту, утілює основну його ідею), б) хронотопотвірну (у цьому разі поетонім конкретизує та

окреслює художній простір, бере участь у формуванні часових параметрів), в) стиснення змісту (онім акумулює спектр значень, стає одним із засобів економії мовних зусиль);

3) когнітивна функція реалізується в іменах-алюзіях, що використовуються як відсилання читача до певного літературного тексту, сюжету чи образу, історичної події;

4) комунікативно-прагматична, що враховує: а) стимулювальну (актуалізується завдяки графічному оформленню – написанню з великої літери; власна назва спрямовує увагу читача в необхідне русло інтерпретації і сприяє пошуку ключових моментів змісту), б) апелятивну (полягає в збудженні образів та емоцій, викликаних значеннями, що знаходяться в асоціативному та семантичному полі власної назви), в) емотивну (активізує процес осмислення асоціативного та семантичного полів онімів), г) діалогізувальну [52, с. 9].

Г. П. Лукаш наголошує, що конотоніми як образні імена-характеристики швидко підхоплюються й поширюються, стаючи навіть набутком інших мов. Зважаючи на прагматичну природу значення власного імені можна виділити систему функцій, які можуть виконувати конотоніми:

- 1) стилістична;
- 2) емоційно-оцінювальна;
- 3) соціально-оцінювальна;
- 4) культурно-історична.

У публіцистичному тексті узуальні інтерлінгвальні конотативні оніми можуть виступати домінантою, фокусувальним елементом, найсильнішим засобом, який забезпечує зміст цілісності і роз'яснює позицію автора. Отже, виявлення конотонімної моделі стає лише першим кроком, необхідним для з'ясування статусу онімної одиниці. Для адекватного потрактування ролі конотонімної одиниці в продукуванні цілісності вважаємо за потрібне розширення контексту. Сучасні словники конотативних онімів обмежуються контекстами, які підтверджують переносне значення власного імені та дають

уявлення про його образний компонент і експресивну виразність. Розширення контексту дозволяє встановити образотвірну і текстоутворювальну роль конотонічних одиниць в формуванні змістовно-концептуальної інформації цілісності. Так, узуальний конотативний антропонім *Жанна Д'Арк* 'Героїня, патріотка' використовується для характеристики діяльності Гретти Тунберг: *«Нова Жанна Д'арк або піар-проект»: в мережі сперечаються, хто така Грета Тунберг. 16-річна школярка Грета Тунберг, звинувативши весь ООН у брехні і зраді, стала самою популярною темою в інтернеті. Дівчинку заносять в список жінок, які змінюють світ і тут же називають божевільною. Грета Тунберг – досить відома екологічна активістка. Вперше широку популярність здобула, коли в 2018 р. оголосила страйк і перестала ходити в школу по п'ятницях. Заради залучення уваги до проблем екології* (Новости Красноярска. 2019. 25.09). Вживання конотоніма у заголовній позиції актуалізує зв'язок імені з первинним денотатом і поглиблює аналогію *Жанна Д'Арк – Грета Тунберг* шляхом співвіднесення сем 'популярність', 'сміливість', 'героїзм', 'божевілья' тощо у імені-джерела і конотонічного антропоніма.

Пейоративна тональність узуального конотоніма *Герострат* 'Злодій, палій' посилюється у контексті-повідомленні про часи правління Януковича: *«Тиран і герострат»: як 5 років тому Януковича позбавляли статусу президента. Законопроект не скасував факту, що в Україні був такий глава держави, утім усіх привілеїв Януковича позбавив. П'ять років з моменту позбавлення Віктора Януковича статусу президента України. За проголосували 281 народний депутат. У парламенті тоді розповідали: рішення особливо ні на що не вплине, однак справедливість має бути. «Я пропоную підтримати цей законопроект, проголосувати, забути про Януковича і працювати на благо України», – закликав нардеп 2014-2019 років Андрій Тетерук* (Перший український інформаційний. 2020. 04.02). Позиція заголовку підкреслює семантичні домінанти образу колишнього президента України (*тиран і герострат*), закріплюючи за конотонімом образотвірну і

текстоутворювальні функції, оскільки заголовок можна вважати текстовим елементом, який вбирає і зберігає у згорнутому вигляді інформацію основного тексту. Крім того, паралель *Герострат – Янукович* закріплює за конотонімом нову, не зафіксовану словниками конотему ‘руйнівник’, ‘знищувач держави’, яку на сьогодні слід вважати okazionalnoю.

На нашу думку, кожний публіцистичний текст слід розглядати крізь призму інтертекстуальних зв'язків, оскільки автори нерідко вживають елементи “чужих” текстів (цитати, імена, алюзії тощо), вибудовуючи змістову структуру власного твору. Наприклад, стаття Валентина Семеняка «Чому своє полотно художник Василь Стецько «одягнув» у ромбову рамку?» відкривається аналогією у серії літографій між кобзарями і Гомером: *У Борщівському краєзнавчому музеї (у Шевченковій залі) експонується серія літографій «Кобзарі – Гомери України» відомого українського художника-графіка Василя Стецька, уродженця цього краю. Про майстра пензля написано чимало, однак особисто мене найбільше вразила масштабна картина, яку розмістили на першому поверсі, окремішно від усіх решти, навпроти вхідних дверей... Її назва «Моя Україна в небезпеці». Оформлення незвичне: рамка у вигляді ромба* (Новини Тернопільщини. 2019. 28.05). Ототожнювальна конструкція апелятивів *кобзарі* = конотативний антропонім *Гомери* ‘Поет, що звертається до високого стилю, співець’ *України* працює на формування позиції читача по відношенню до творчості Василя Стецька, посилюючи його “високий стиль” у мистецтві, до славного минулого України і вписує таким чином елементи націєтвірної (українськомовної) картини світу у загальнолюдський культурний простір.

Контексти-актуалізатори налаштовані на інтертекстуальні зв'язки і обігравання імені-першоджерела, тому провідними функціями конотонімів стають іронічна, саркастична, характеризувальна, оцінювальна тощо, які посилюють образотвірну та текстотвірну роль онімних одиниць. Пор.: *Альфонс на 100 тисяч: мешканець Львівщини таємно оформляв кредити на кохану. 32-річний чоловік із Золочева оформив на свою 52-річну співмешканку*

онлайн-кредитів майже на сто тисяч гривень (espresso.tv. 2020. 15.08 **«Казанова в спідниці»**: Віра Сотникова зізналася в любові до Єфремова (Вести. 2020); Гаазький трибунал в грудні 2017 року «закрився з ганьбою». Та ж Карла Дель Понте, **«Торквемада в спідниці»**, в своїх мемуарах визнала, наскільки неправовими були вироки, винесені сербським лідерам (regnum. 2020. 21.06); Шанувальники прийшли в захват. «Мерилін Монро, тільки родимки не вистачає», – захопилися передплатники, оцінивши імідж кумира. – **«Ви справжня Мерилін Монро! Я захоплена і закохана назавжди!»** (Комсомольская правда. 2020. 15.08) та ін.

У заголовку **«Михайло Дмитренко: новітній Мікеланджело з Полтавщини»** узуальне значення інтерлінгвального конотативного антропоніма Мікеланджело ‘митець, скульптор’ [32, с. 172], що ґрунтується на твірному імені (пор. один з найвизначніших митців Ренесансу), вмотивоване контекстом оглядової статті: *Невтомну й багаторанню творчість Михайла Дмитренка часто порівнюють з творчістю титанів епохи Відродження. Адже його праця художника-монументаліста дійсно потребувала чималих не лише духовних, а й фізичних зусиль, до того ж, подібно до художників доби Ренесансу, він проявив себе в кількох ділянках мистецтва* (Amazing Ukraine. 2020. 17.11).

Сема ‘геніальність’ Ілона Маска, подана у ототожнювальній конструкції **«Чому Ілон Маск – сучасний Ейнштейн? Про довгий крок у напрямку космічного прогресу і колонізацію Марса»**.<...> винахідник та мільярдер Ілон Маск, котрий, здавалось би, своїми звичайними людськими ногами, зробив величезний крок у космічному прогресі закріплюється у подальшому контексті через семантичний зв’язок імені Ілон Маск з іменами високої репутації у науковому просторі: *Цього генія багато хто називає безумцем, одержимим ідеєю колонізації Марса, але давайте згадаємо видатних науковців та винахідників: Ніколу Теслу, Альберта Ейнштейна, Томаса Едісона, Миколу Коперника – всі вони зазнавали критики, глузувань та погроз через свою діяльність* (Tokar. ua. 2018. 8.02).

Для адекватної інтерпретації публіцистичного тексту необхідно проаналізувати не лише семантичний внесок конотоніма, але й цілісної системи імен, вжитих в цілісному тексті. Так, наприклад, семантична структура конотоніма *Ахілл* ‘герой’, вжитого для характеристики Івана Богуна, наповнюється новими семами і конотемами завдяки низці історико-культурних імен: *Постать Богуна фантастична. Якщо порівняти Хмельниччину з Українською Іліадою, то Богун у ній – Ахілл; Хочу вірити, що Богун дочекається свого Гомера* (ukrcenter. 2020). Отже, дослідження специфіки конотоніма публіцистичного тексту безпосередньо пов’язано з аналізом системи власних імен кожного окремого тексту як цілісності.

Висновки до 3 розділу

Аналіз конотативних одиниць сучасного медіатексту повинен врахувати насамперед категорію масовості (репутація власних імен, загальновідомий характер тощо), інтертекстуальності, стратегій та тактик автора (окремий – колегіальний автор) щодо вибору конотонімів і наповнення онімних одиниць новими семами і конотемами.

У публіцистичному тексті узуальні інтерлінгвальні конотативні оніми можуть виступати домінантою, фокусувальним елементом, найсильнішим засобом, який забезпечує зміст цілісності і роз’яснює позицію автора. Отже, виявлення конотонімної моделі стає лише першим кроком, необхідним для з’ясування статусу онімної одиниці. Для адекватного потрактування ролі конотонімної одиниці в продукуванні цілісності вважаємо за потрібне розширення контексту. Розширення контексту дозволяє встановити образотвірну і текстоутворювальну роль конотонімних одиниць в формуванні змістовно-концептуальної інформації цілісності. Вживання конотоніма у заголовній позиції актуалізує зв’язок імені з первинним денотатом і поглиблює аналогію шляхом співвіднесення сем у імені-джерела і конотонімного антропоніма (*Жанна Д’арк – Гретта Тунберг*). Позиція заголовку підкреслює семантичні домінанти образу медіатексту, закріплюючи

за конотонімом образотвірну і текстоутворювальні функції (*Герострат – Янукович*).

Кожний публіцистичний текст слід розглядати крізь призму інтертекстуальних зв'язків, оскільки автори нерідко вживають елементи “чужих” текстів (цитати, імена, алюзії тощо), вибудовуючи змістову структуру власного твору. Так, ототожнювальна конструкція апелятив *кобзарі* = конотативний антропонім *Гомери* ‘Поет, що звертається до високого стилю, співець’ *України* працює на формування позиції читача по відношенню до творчості Василя Стецька, посилюючи його “високий стиль” у мистецтві, до славного минулого України і вписує таким чином елементи націєтвірної (українськомовної) картини світу у загальнолюдський культурний простір.

Контексти-актуалізатори налаштовані на інтертекстуальні зв'язки і обігравання імені-першоджерела, тому провідними функціями конотонімів стають іронічна, саркастична, характеризувальна, оцінювальна: *Альфонс на 100 тисяч, Казанова в спідниці, справжня Мерилін Монро*.

Для адекватної інтерпретації публіцистичного тексту необхідно проаналізувати не лише семантичний внесок конотоніма, але й цілісної системи імен, вжитих в цілісному тексті. Так, наприклад, семантична структура конотоніма *Ахілл* ‘герой’, вжитого для характеристики Івана Богуна, наповнюється новими семами і конотемами завдяки низці історико-культурних імен (*Якщо порівняти Хмельниччину з Українською Іліадою, то Богун у ній – Ахілл; Хочу вірити, що Богун дочекається свого Гомера*). Отже, дослідження специфіки конотоніма публіцистичного тексту безпосередньо пов'язане з аналізом системи власних імен кожного окремого тексту як цілісності.

ВИСНОВКИ

Особлива роль у публіцистичних текстах надається власним іменам, вжитим у переносних значеннях – конотонімам. Смислова домінанта “вторинних” одиниць пов’язана не з денотатом, а з поняттям, що розвинулось пізніше у процесі функціонування оніма у мовленні. Денотативне значення власних імен, вжитих у переносних значеннях, співіснує із загальномовними або індивідуальними конотаціями.

При дослідженні інтерлінгвальних власних імен (антропонімів, міфоантропонімів) сучасного медіатексту слід враховувати такі положення конотоніміки:

- конотоніми є ономастичними універсальями, які характерні для словникового складу більшості мов світу;
- конотонімом може стати антропонім, топонім, рідше – ергонім, хрононім та інші власні імена, які розвивають референтні співзначення;
- конотоніми є загальними фактами мови і можуть виникати в мові художньої літератури, публіцистики, народно-розмовному мовленні, територіальних діалектах та жаргонах;
- за ознакою поширеності конотоніми поділяються на інтралінгвальні, або внутрішньомовні, та інтерлінгвальні, або міжмовні.
- інтерлінгвальні (міжмовні) конотоніми завжди мають узуальний характер, а внутрішньомовні, або інтралінгвальні, бувають як загальновідомими – узуальними, так й оказіональними, тобто вузько мовленнєвими, індивідуально-авторськими.
- конотонімія має мінливий часовий характер, з часом змінюючи свою конотаційну наповненість. Вона може збагачуватись новими співзначеннями, може їх зберігати в незмінному вигляді, може втрачати попередні поняттєві конотації чи замінювати їх на інші;

– конотонім може бути носієм кількох конотем. Смыслові конотеми перебувають, як правило, в синхронних відношеннях, але нерідко виступають як різночасові (діахронні) елементи значеннєвої структури.

Протоіменами конотативних онімів, зафіксованих у публіцистичних текстах, зазвичай виступають широковідомі історико-культурні одиниці – насамперед реальні імена історичних осіб, національних героїв, відомих філософів, учених, політиків, художників, композиторів, акторів та інших видатних особистостей минулого і сучасності: *Бетховен, Бісмарк, Бріжит Бардо, Ейнштейн, Жанна д'Арк, Казанова, Карл Маркс, Клеопатра, Колумб, Марадона, Мерилін Монро, Мікеланджело, Наполеон, Роксолана, Сократ, Талейран, Торквемада, Трамп, Черчилль* та ін.

У досліджених інтернет-текстах статус конотоніма нерідко “опрозорюється” завдяки графічним і граматичним показникам: *Бетховени*, “*український мессі*”, *Колумби* від *Мінекології*, *наполеони*, *черчиллі й бісмарки* та ін.

Необхідний і достатній контекст, спрямований на розпізнавання переносного значення й уналежнення мовної одиниці до класу конотонімів, названо конотонімною моделлю. У публіцистичних текстах продуктивними конотонімними моделями стають експліцитні контексти, що відображають конкретні просторово-часові координати (*український Робін Гуд, український Марадонна, білоруський сатрап, сучасний Ейнштейн, новий Маркс, Геракл наших днів*).

Менша продуктивність притаманна конотонімним моделям – 1) імпліцитним контекстам, що відбивають реалії невизначеного нового хронотопу (*своя Баба-Яга*); 2) експліцитним контекстам, що встановлюють “конфлікт” імені з високою культурною репутацією та вторинного денотата, якому надається іронічна / пейоративна тональність (*тропічний Трамп, старіючий Ромео, Альфон на 100 тисяч, Талейран в спідниці*); 3) експліцитним контекстам-актуалізаторам еквівалентності (подібності) *вторинний об'єкт* \approx *первинний денотат* (*Путін – Гітлер; прозвали лісовим Рембо*), 4) імпліцитним

контекстам-актуалізаторам подібності (збігу) *вторинний об'єкт \approx вихідний денотат (справжня Мерилін Монро)*.

На увагу заслуговують експліцитні контексти, призначені для зіставлення (ототожнення) вторинного об'єкта з кількома вихідними денотатами (*Це був Дарт Вейдер з одного боку, Обі-Ван з іншого, а також змішані в рівних частках Брюс Лі, Мухаммед Алі та кунг-фу*).

У публіцистичному тексті (інтернет-тексті) переважатимуть узуальні конотоніми з інтерлінгвальною конотацією, характерні для різномовного культурного середовища. Відсліджування спільних і відмінних ознак, наявних у конотонімах одно- і різносистемних мов, дасть можливість змодельовати частину інтерлінгвального культурного простору, порівняти національні й загальнолюдські цінності крізь призму імені.

Аналіз конотативних одиниць сучасного медіатексту повинен враховувати насамперед категорію масовості (репутація власних імен, загальновідомий характер тощо), інтертекстуальності, стратегій та тактик автора (окремий – колегіальний автор) щодо вибору конотонімів і наповнення онімних одиниць новими семами і конотемами.

У публіцистичному тексті узуальні інтерлінгвальні конотативні оніми можуть виступати домінантою, фокусувальним елементом, найсильнішим засобом, який забезпечує зміст цілісності і роз'яснює позицію автора. Для адекватного потрактування ролі конотонімної одиниці в продукуванні цілісності вважаємо за потрібне розширення контексту. Розширення контексту дозволяє встановити образотвірну і текстоутворювальну роль конотонімних одиниць в формуванні змістовно-концептуальної інформації цілісності. Вживання конотоніма у заголовній позиції актуалізує зв'язок імені з первинним денотатом і поглиблює аналогію шляхом співвіднесення сем у імені-джерела і конотонімного антропоніма (*Жанна Д'арк – Гретта Тунберг*). Позиція заголовку підкреслює семантичні домінанти образу медіатексту, закріплюючи за конотонімом образотвірну і текстоутворювальні функції (*Герострат – Янукович*).

Кожний публіцистичний текст слід розглядати крізь призму інтертекстуальних зв'язків, оскільки автори нерідко вживають елементи “чужих” текстів (цитати, імена, алюзії тощо), вибудовуючи змістову структуру власного твору. Так, ототожнювальна конструкція апелятив *кобзарі* = конотативний антропонім *Гомери* ‘Поет, що звертається до високого стилю, співець’ *України* працює на формування позиції читача по відношенню до творчості Василя Стецька, посилюючи його “високий стиль” у мистецтві, до славного минулого України і вписує таким чином елементи націєтвірної (українськомовної) картини світу у загальнолюдський культурний простір.

Контексти-актуалізатори налаштовані на інтертекстуальні зв'язки і обігрування імені-першоджерела, тому провідними функціями конотонімів стають іронічна, саркастична, характеризувальна, оцінювальна: *Альфонс на 100 тисяч, Казанова в спідниці, справжня Мерилін Монро*.

Для адекватної інтерпретації публіцистичного тексту необхідно проаналізувати не лише семантичний внесок конотоніма, але й цілісної системи імен, вжитих у тексті. Так, наприклад, семантична структура конотоніма *Ахілл* ‘герой’, вжитого для характеристики Івана Богуна, наповнюється новими семами і конотемами завдяки низці історико-культурних імен (*Якщо порівняти Хмельниччину з Українською Іліадою, то Богун у ній – Ахілл; Хочу вірити, що Богун дочекається свого Гомера*). Отже, дослідження специфіки конотоніма публіцистичного тексту безпосередньо пов'язане з аналізом системи власних імен кожного окремого тексту як цілісності.

Проведений аналіз конотонімних одиниць засвідчує: 1) високу культурну репутацію імен, що стали джерелами конотонімів; 2) усталені в світовій культурі конотеми; 3) інтерлінгвальний характер КО; 4) вживання в інтернет-текстах узуальних КО. Невирішеними залишаються питання, пов'язані із з'ясуванням мотивів конотонімізації, переходом моноконотемних одиниць у поліконотемні. Окрему теоретичну проблему становить дослідження специфіки конотоніма художнього – публіцистичного тексту, зокрема

функціонування конотонімів у публіцистичних / художніх текстах різної жанрової належності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Артамонова Ю.Д., Кузнецов В.Г. Герменевтический аспект языка СМИ // Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. Учебное пособие / Под ред. Володиной М.Н. М.: Изд-во МГУ, 2003. С. 99-118
2. Баранов А. Н. Дескрипторная теория метафоры. М.: Языки славянской культуры, 2014. 632 с.
3. Бахтин М. М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках. Опыт философского анализа // Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. М.: Искусство, 1986. 325 с.
4. Беліцька Є. М. Конотонімізація онімів як лексико-семантичний процес: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. «Загальне мовознавство». Донецьк, 2000. 24 с.
5. Блинова Ю.А. Прецедентные имена собственные в немецком газетном дискурсе. Самара. 2007. 168 с.
6. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика. Введение в когнитивную лингвистику. Тамбов: ТГУ, 2014. 236 с.
7. Булыгина Т. В. Языковая концептуализация мира (на материале русской грамматики) [Электронный ресурс] : [монография] / А. Д. Шмелев, Т. В. Булыгина. М. : Языки славянской культуры, 1997. 577 с.
8. Красних В. В. Етнопсихолінгвістика і лінгвокультурологія. М.: Гнозис, 2002. 284 с.
9. Варченко В. В. Цитатная речь в медиа-тексте (монография). Издание 2. Либроком Москва, 2012. 240 с.
10. Виноградов В.В. Лексикология и лексикография : Избр. тр. / В. В. Виноградов ; Отв. ред. [и авт. предисл.] В.Г. Костомаров ; АН СССР, Отд-ние лит. и яз. М. : Наука, 1977. 312 с.
11. Волков А.А. Риторический аспект языка СМИ. М.: Академический Проект; Альма Матер, 2008. 760 с.
12. Воркачев С.Г. Лингвоконцептология и межкультурная коммуникация: истоки и цели. Филол. науки. 2005. Вып. 4. С. 76–83

13. Гаврилов М. Н. Духовные основы русской культуры: Основные идеи творчества Ф. М. Достоевского. 1954. 24 с.
14. Говердовский В. И. Опыт функционально-типологического описания коннотации. Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. Москва : [б. и.], 1977. 20 с.
15. Гудков Д. Б. Прецедентные имена и проблемы прецедентности. М.: Изд-во, 1999. С. 139-148
16. Данильченко А. В. Особенности функционирования топонимов в языке газеты // Шоста республіканська ономастична конференція (4-6 грудня 1990 року): Тези доповідей і повідомлень. І. Теоретична та історична ономастика. Літературна ономастика. Одеса: Одеський ун-т ім. І.І. Мечникова, 1990. С. 112-113
17. Добросклонская Т. Г. Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ (Современная английская медиаречь). М. : Издательство Флинта, 2008. 263 с.
18. Женетт Ж. Фигуры. В 2-х томах. Том 1-2. М.: Изд-во им. Сабашниковых, 1998. 944 с.
19. Земская Е.А. Современный русский язык. Словообразование: учеб. пособие. 3-е изд., испр. и доп. М.: Флинта: Наука, 2011. 328 с.
20. Казак М.Ю. Современный медиатекст: учебное пособие / отв. ред. Н.А. Кузьмина. Омск, 2011. 414 с.
21. Калинин В. М. Ищущий – найдет. Евгений Степанович Отин. Библиографический указатель к 75-летию со дня рождения. Донецк: Юго-Восток, 2007. С.6-13.
22. Караулов Ю. Н. Ассоциативная грамматика русского языка. 2-е изд. М.: Издательство ЛКИ, 2010. 328 с.
23. Караулов, Ю. Н. Русский язык и языковая личность. М., 1987. 363 с.
24. Карпенко Ю. А. Словарь коннотативных собственных имен. Одесса: Астропринт, 2000. 376 с.

25. Коньков В. И. Воздействующая речь в печатных средствах массовой информации // Речевое общение: специализированный вестник / Сибирский федеральный университет; под ред. А. П. Сковородникова. Вып. 10 – 11. Красноярск, 2009. 7 с.
26. Кравченко Е.О. Поетика зв'язків і відношень імені – тексту – поетонімосфери: дис. ... д.філол.н. : 10.02.15. К. : Київський національний університет імені Т. Шевченка, 2017. 560 с.
27. Красних В.В. Система прецедентных феноменов в контексте современных исследований. М.: Филология, 1997. Вып. 2. 124 с.
28. Кубрякова Е. С. О когнитивной лингвистике и семантике термина «когнитивный». Вестник ВГУ, серия лингвистика и межкультурная коммуникация, 2001. С. 4-10
29. Кубрякова Е.С. Типы языковых значений. М.: Наука, 1981. 200 с.
30. Леонтьев А. А. Психология общения. 2-е изд. испр. и доп. М.: Смысл, 1997. 365 с.
31. Лукаш Г. П. Актуальні питання української конотоніміки : [монографія]. Донецьк : ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство “ПРОМІНЬ”», 2011. 448 с.
32. Лукаш Г. П. Словник конотативних власних назв. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 392 с.
33. Майданова Л.М., Калганова С.О. Практическая стилистика жанров СМИ. Екатеринбург, 2006. 336 с.
34. Мойсієнко А.К. Образний світ онімного слова. Дивослово. 2006. №4. С. 34-37
35. Мойсієнко А.К. Текст як аперцепційна система. Мовознавство. 1996. № 1. С. 20-25
36. Нахимова Е. А. Прецедентные имена в массовой коммуникации [Текст]: монография. Екатеринбург: ГОУ ВПО «Урал. гос. пед. ун-т»; Ин-т социального образования, 2007. 207 с.

37. Отин Е. С. Коннотативные депозтонимы: условия их появления, смысловая структура и разновидности // Антология поэтонимологической мысли. Донецк, 2008.
38. Отин Е. С. Материалы к коннотационному словарю русских онимов // Вопросы ономастики. Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1991. Вып. 19. С. 41-51
39. Отин Е. С. Словарь коннотативных собственных имен. М. : ООО «А Темп», 2006. 440 с.
40. Отин Е.С. Словарь коннотативных собственных имен. Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2004. 412 с.
41. Отин Е.С. Словарь коннотативных собственных имен. М.: ООО «А Темп», 2006. 440 с.
42. Отин Е.С. Словарь коннотативных собственных имен. 3-е изд., перераб. и доп. 2010. 318 с .
43. Павлюк Л. С. Знак, символ, міф у масовій комунікації. Посібник. Львів: ПАІС, 2006. 120 с.
44. Ратникова И. Э. Имя собственное: от культурной семантики к языковой. Минск : БГУ, 2003. 214 с.
45. Ролан Б. S/Z. Пер. с фр. 2-е изд., испр. Под ред. Г. К. Косикова. М.: Эдиториал УРСС, 2001. 232 с.
46. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
47. Слышкин Г. Г. От текста к символу : лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе. М., 2000. 128 с.
48. Сметанина С.И. Медиа-текст в системе культуры (динамические процессы в языке и стиле журналистики конца XX века). СПб.: Изд-во Михайлова В. А., 2002. 383 с.
49. Солганик Г.Я. К определению понятий «текст» и «медiateкст» // Вестник МГУ. Серия 10. Журналистика. 2005. № 2. С. 7-15

50. Солганик Г.Я., Дроняева Т.С. Стилистика современного русского языка и культура речи. М.: Академия, 2008. 256 с.
51. Сорокин Ю. А., Тарасов Е. Ф. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция // Оптимизация речевого воздействия. М.: Высшая школа, 1990. С. 180-186
52. Співак С. М. Власна назва в композиційно-смісловій структурі віршованих текстів американської поезії: комунікативно-когнітивний підхід : автореф. дис... канд. філол. наук; Київ. нац. лінгв. ун-т. К., 2004. 19 с.
53. Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. М.: Наука, 1973. 366 с.
54. Суперанская А. В. Теория и методика ономастических исследований. М.: Наука, 1986. 256 с.
55. Телия В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. М.: Наука, 1986. 143 с.
56. Чичерина Н.В. Медiateкст в контексте формирования медиаграмотности // Сибирский педагогический журнал. 2008. №1. С. 131-135
57. Шулінова Л. В. Власні назви в художньому мовленні: стилістичний аспект // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 2002. Вип. 5. С. 98-103

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Вести [HTTPS://WWW.VESTI.RU/ARTICLE/2451484](https://www.VESTI.RU/ARTICLE/2451484)
2. Волинські новини. 2020. 27.09 // <https://www.volynnews.com/ua/news/all/poliskyu-robin-hud-iakyu-katuvav-liudey-praskamy-spohady-susidiv-i-o/>
3. Голос України. 2020. 29.07 // <http://www.golos.com.ua/article/333837>
4. ГОРДОН. 2018. 29.01. // <https://gordonua.com/ukr/news/crimea/piontkovskij-vistup-putina-18-bereznja->

2014-roku-prisvjachene-aneksiji-krimu-remejk-sudetskoji-promovi-gitlera-229215.html

5. Еспрессо ТВ,
https://espreso.tv/news/2020/08/15/alfons_na_100_tysyach_meshkanec_lvivschyn_y_tayemno_oformlyav_kredyty_na_kokhanu
6. Комсомольская правда. 2020. 15.08 // <https://www.crimea.kp.ru/daily/217169.5/4270757>
7. Львівський портал. 2020. 25.01.
<https://portal.lviv.ua/news/2020/01/25/iaroslav-hrytsak-iake-by-stolittia-my-ne-vybraly-bachymo-odnu-j-tu-samu-istoriiu-bezsylist-liudej-pered-podiiamy-ta-obstavynamy>
8. Новини Полтавщини. 2020. 21.08 // <https://np.pl.ua/2020/08/lourensa-fishborna-ne-zaprosyly-v-chetvertu-chastynu-matrytsi/>
9. Новини Тернопільщини. 2019. 28.05
<https://www.tenews.org.ua/post/show/1559045600-chomu-svoe-polotno-hudozhnik-vasil-stecko--odyagnuv--u-rombovu-ramku>
10. Новости Красноярска. 2019. 25.09 // <https://tyk6.ru/publications/news/45542/>
11. Первый русский. 2020. https://tsargrad.tv/ARTICLES/ON-NE-BOITSJA-PUTINA-SEKRETNYYJ-PLAN-ZELENSKOGO_276772
12. Перший український інформаційний. 2019. 20.07 // <https://www.5.ua/sport/ukrainskyi-messi-fany-seltika-v-zakhvati-vid-holovoho-debiutu-ukraintsia-shveda-u-lizi-chempioniv-196646.html>
13. Перший український інформаційний. 2020. 04.02 // <https://www.5.ua/suspilstvo/tyran-i-herostrat-iaak-5-rokiv-tomu-yanukovycha-pozbavlialy-statusu-prezydenta-siuzhet-207620.html>
14. Професійна футбольна ліга. 2017. 19.04 // <http://pfl.ua/news/details/9407>

15. Прочерк інфо. 2012. 09.11 <https://procherk.info/resonance/2-cherkassy-news/11277-vadim-loshenko-tulub-ne-stav-rezultativnim-i-korisnim-menedzherom-na-cherkaschini>
16. Радіо максимум. 2020. 15.08 // https://maximum.fm/zvabliva-elza-hosk-rozburhala-golim-foto-na-plyazhi-18_n182621
17. Российская газета. 2017. 23.10. // <https://rg.ru/2017/10/23/pochemu-novogo-gendirektora-iunesko-nazyvaiut-talejranom-v-iubke.html>
19. Суспільство. Культура. 2018. 14.11. // <https://np.pl.ua/2018/11/mykhaylo-dmytrenko-novitniy-mikelandzhelo-z-poltavshchyny/>
20. Сьогодні. 2020. 31.07 // <https://www.segodnya.ua/ua/lifestyle/travel/top-5-mest-sily-v-ukraine-gde-popolnit-zapasy-vnutrenney-energii-1466275.html>
21. Українська правда. 2012. 30.01 // <https://www.pravda.com.ua/articles/2012/01/30/6935472/>
22. Укрінформ. 2020. 21.08 // <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3090205-mihajlo-gorin-strih-do-portreta.html>
23. Уніан. 2019. 19.11 // <https://www.unian.ua/world/10760018-suchasniy-robin-gud-u-stambuli-nevidomiy-splachuye-borgi-bidnih-i-pidkidaye-jim-u-budinki-groshi.html>
24. фонтанка.ру. 2020. 11.08 // <https://www.fontanka.ru/2020/08/11/69414763/>
25. Amazing Ukraine. 2020. 17.11 // <https://www.amazingukraine.pro/culture/myhajlo-dmytrenko-czikavi-fakty-pro-hudozhnyka-ta-kartyny>
26. BBC news. 2020. 29.10. // <https://www.bbc.com/russian/news-46013695>
27. espresso.tv. 2020. 15.08 // https://espresso.tv/news/2020/08/15/alfons_na_100_tysyach_meshkanec_lvivschyn_y_tayemno_oformlyav_kredyty_na_kokhanu

28. GRAZIA. 2020. 06.08 // <https://graziamagazine.ru/topnews/eks-zhena-valeriya-meladze-zagovorila-o-stareyushchih-romeo/>;
29. mos.ru. 2020. 04.02. // <https://www.mos.ru/news/item/68969073/>
30. Politeka.net. 2020.12.02 // <https://gamebet.politeka.net/uk/251659-samaya-krasivaya-devochka-v-mire-oblachilas-v-kozhu-i-zagovorila-o-lyubvi-novaya-brizhit-bardo>
31. press.lv 2020. 26.08 // <https://www.press.lv/post/kolya-malenkij-prints-razbitaya-dinasticheskaya-mechta-lukashenko/>
32. regnum. 2020. 21.06. // <https://regnum.ru/news/polit/2988071.html>
33. Style. 2020.15.06. // <https://nv.ua/ukr/style/blogs/psihologiya-yakiy-vi-narcis-rozlad-osobistosti-50093912.html>
34. The Ukrainians Media. 2020 // <https://theukrainians.org/chytanka/kapital-u-khkh-stolitti/>
35. Tokar. ua. 2018. 8.02 // <https://tokar.ua/read/22309>
36. Ukr. Media. 2018. 18.05 // <https://ukr.media/humor/358301>
37. ukrcenter. 2020 // <http://www.ukrcenter.com/%D0%9B%D1%96%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B0/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%96/101>

ДОДАТКИ

КОНОТАТИВИ В МЕДІА-ДИСКУРСІ

Карабахцян Аїда Тигранівна

Студентка СО «Магістр» спеціальності «Публічна лінгвістика»

Донецького національного університету імені Василя Стуса

Україна

Медіа-дискурс – це функціонально зумовлений тип дискурсу, сукупність процесів і продуктів мовленнєвої діяльності у сфері масової комунікації у всьому їх різноманітті та складності їх взаємодії [1, 182]; це тематично сфокусована, соціокультурно зумовлена мовленнєво-мисленнєва діяльність у масмедійному просторі [4, 16]; це реальність, створена засобами масової комунікації, що опосередковують продукування, зберігання і поширення суспільно важливої інформації [5, 15]; ієрархічно організований, багаторівневий комплекс текстів, у якому тексти меншого структурно-змістового об'єму входять до більших текстових цілих (тексти преси, радіо, телебачення, мережі Інтернет) [2, 138].

Серед класифікаційних ознак медіа-дискурсу – групова співвіднесеність (адресант поділяє погляди своєї групи); публічність (відкритість та орієнтація на широкий загал); дісенсна орієнтованість (створення протиріччя з наступною дискусією); інсценування та масова спрямованість, що передбачає одночасний вплив на кілька груп [3, 27–40].

Одним із ефективних мовленнєвих засобів впливу на адресата медіа-дискурсу виступають конотативи. Це – лексичні одиниці (у нашому дослідженні поетоніми), які супроводжуються певним додатковим, специфічним значенням.

Приклади конотативів у медіа-дискурсі подані нижче.

Власна конотативна назва	Значення	Приклад

АБРАМОВИЧ	Поширене серед євреїв прізвище	<i>Ну, прибрали Амбрововича, а замість нього з'явиться Цукерман (СОУММ).</i>
АЙБОЛІТ	Ім'я персонажа з літературної казки К. І. Чуковського. Варіанти: Айболіт, Айболіть, Ойболіть.	<i>Ветеринарний лікар: сучасний Айболіть (О. Неситов, До Дня ветеринара, 08.08.2003). «Айболіть» черкаських звірів. На прийомі у лікаря Миколи Денисенка... (Прес- центр, м. Черкаси, 04.11.2010).</i>
БІГ-БЕН	Годинникова башта у Лондоні, частина архітектурного комплексу Вестмінстерського палацу, де розташовується відновлений після пожежі 1834 р. британський парламент.	<i>Біг-Бен відтепер є і в українській Вінниці. Його встановили перед місцевим педуніверситетом (Подробности-ТВ. 27.06.2012).</i>
БУРАТІНО, (БУРАТІНО)	Ім'я дерев'яної ляльки, персонажа повісті О. М. Толстого „Золотий	<i>Вічно сюди сунуть свого носа Буратіни (Із телепередачі, перший канал, 20.09.2007).</i>

	ключик, або пригоди Буратіно”.	
ВАРШАВА	Столиця Польщі з 1596 року, порт на річці Вісла, адміністративний центр Мазовецького воєводства.	<i>19 червня у Вінниці стартував конкурс на кращий проект мурал – арту «VIN-ARTCITY». До дня міста у Вінниці п’ять будівель будуть розмальовані кращими художниками. Картини будуть розмальовані за тематикою: Народні назви районів міста: Варшава, Корея, Вишенька, Ієрусалімка, Ліверпуль. Організатори планують залучити художників з усього світу. П’ять будівель у центрі Вінниці розмалюють (Новини Вінниці, 19.06.2015).</i>
ГУЛЛІВЕР (ГУЛІВЕР)	Персонаж сатирико-фантастичної фантастичної книги Джонатана Свіфта «Подорожі Гуллівера».	<i>Дівчина-Гулівер: Батьки Діани в шоці – їхня маленька донька росте величезними темпами. Їй всього 13 років, а ростом вона –</i>

		<i>вже 180 см (Українська правда, 08.08.2007).</i>
Д'АРТАНЬЯН	Персонаж романів А. Дюма про трьох мушкетерів.	<i>Гриценко – один Д'Артаньян, який готовий пожертвувати своїм депутатським статусом (У. т. – № 6 (274). – 2013. – С. 15).</i>
ДЖЕЙМС БОНД	Джеймс Бонд командер ВМФ Великобританії, також відомий як «агент 007» – головний персонаж романів британського письменника Яна Флемінга про вигаданого агента МІ6	<i>Минулої п'ятниці президент Лех Качинський своїм указом оприлюднив рапорт з усебічним аналізом діяльності польських «джеймсів бондів» комуністичного розливу (Україна молода, 22.02.2007).</i>
ДІОР	Діор Крістіан (1905–1957) – французький модельєр, дизайнер, один із законодавців моди середини ХХ ст.	<i>Свого часу його (В. Зайцева – Г. Л.) називали «радянським Карденом», «червоним Діором» (Зайцев-zaxid.net).</i>

ЕВЕРЕСТ	Найвища вершина на землі, в Гімалаях, на кордоні Непалу й Китаю.	<i>І при цьому „Берестечко” все одно Еверестом вивищується над більшістю інших спроб українських авторів літературно використати сумні події вітчизняної історії, з їхньою нестерпною шароварищиною (Національний альянс, 12.05.2010).</i>
ЕЙНШТЕЙН Альберт	Видатний німецький і американський фізик (1879–1955).	<i>Киянин Едуард Яковлев розробив методику пошуку ейнштейнів. З 1983 року він намагається торувати дорогу своєму відкриттю. Щоправда, подібними речами цікавився Зигмунд Фрейд... (Урядовий кур'єр, 09.12.2000).</i>
ЕЛЬДОРАДО	Неіснуюча країна, начебто багата золотом і дорогоцінними мінералами, яку шукали	<i>„Аборигени і заброди у пошуках Ельдорадо” – назва статті про українських</i>

	на території Латинської Америки перші іспанські завойовники (XVI ст.)	<i>безробітних (Україна, № 5, 2004).</i>
ЄВРОПА	Частина світу на північній півкулі; з Азією утворює континент Євразію.	<i>У 18 років, після закінчення коледжу, я поїхав у Європу (Post-Поступ, № 6, 2007).</i>
ІВАН ІВАНОВИЧ	Поширене антропонімне сполучення.	<i>«Де ж той Ван Ванич?» – назва статті Веле Штилверда (Леоніда Нефедова) (Українська правда, 27.02.2009)</i>

Список використаних джерел:

1. Добросклонская Т. Г. Массмедийный дискурс как объект научного описания. *Научные ведомости БелГУ. Серия : Гуманитарные науки.* Минск, 2014. №13 (184). Вып. 22. С. 181–187.

2. Желтухина М. Р. Взаимодействие дискурсов в массмедиальном пространстве. Актуальные процессы в различных типах дискурсов: политический, медийный, рекламный дискурсы и интернет-коммуникация : материалы международной конференции. М.; Ярославль: Ремдер, 2009. С.137–143.

3. Желтухина М. Р. О содержании дискурса масс-медиа. *Вісник Луганського педагогічного університету імені Тараса Шевченка.* Луганськ, 2007. №11 (128). Ч. 1. С. 27–40.

4. Кожемякин Е. А. Массовая коммуникация и медиадискурс: к методологии исследования. *Научные ведомости БелГУ. Серия : Гуманитарные науки.* Минск, 2010. №12 (83). Вып. 6. С. 13–21.

5. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в понимании мира. М. : Языки славянской культуры, 2004. 560 с.

Елла Кравченко

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6821-3940>

Аїда Карабахцян

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1949-2389>

DOI 10.31558/1815-3070.2020.40.1.15
UDK 81'371:821

ІНТЕРЛІНГВАЛЬНІ КОНОТОНІМИ У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ТЕКСТІ

Досліджено інтерлінгвальні конотативні антропоніми / міфоантропоніми публіцистичного тексту. Виявлено твірну основу і значення конотативних одиниць; визначено продуктивні / непродуктивні конотонімі моделі – експліцитні та імпліцитні контексти, які дозволяють констатувати появу переносного значення і засвідчують перехід оніма в конотонім. Сформульовано проблему розмежування конотоніма – перифрази з конотонімом; зазначено перспективи розвитку конотоніміки.

Ключові слова: власне ім'я, інтерлінгвальний конотонім, контекст, модель, публіцистичний текст.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Проблеми розпізнавання, узуального / okazіонального вживання, поширення конотонімів (КО) є пріоритетними в сучасній ономастиці, хоча питання про переносне вживання власних імен (ВІ) вирішується неоднозначно. Є. С. Отін називає мовні одиниці з вторинними співзначеннями **конотативними власними іменами (конотонімами)**: «з їх допомогою «переносно» іменується те, що в нейтральному стилі вираження може бути визначено загальними іменниками (апелятивами)» (Отін 11). І. Е. Ратникова визначає такі одиниці як **ономастичні метафори**, вважаючи, що терміни **метафора і конотонім** характеризують позначуваний феномен із різних боків: метафора відображає функційний статус, а конотонім – системний (Ратникова 59–60). Конотонімом називаємо “вторинну (похідну) пропріальну одиницю, що вживається в переносному значенні та характеризується поліденотатністю” (Кравченко, «Поетика» 474).

Питання щодо розпізнавання переносного значення та уналежнення мовної одиниці до класу конотонімів залишається остаточно не вирішеним у сучасному мовознавстві (Кравченко, «Словник», Лукаш «Актуальні питання»). Актуальність теми зумовлена, по-перше, ростом зацікавленості до встановлення специфіки власного імені публіцистичного тексту, по-друге, мінливістю змістової інформації конотативних онімів, а також недостатньою вивченістю конотативної сфери інтерлінгвальних онімних одиниць. Необхідність системного вивчення і розмежування інтерлінгвальних – інтралінгвальних конотонімів, виявлення участі широко відомих власних імен у формуванні націєтвірної картини світу в українськомовних текстах масової інформації підтверджує своєчасність і нагальність наукової праці.

Аналіз досліджень проблеми конотонімізації. Розглядаючи проблеми змістового варіювання та функціонування ВІ з позицій когнітивної лінгвістики й

лінгвокультурології, О. А. Нахімова досліджує «розвиток прецедентної семантики у власних імен» (Нахімова 11), наполягаючи на розмежуванні «первинного значення прецедентного імені та його метафоричного значення» (Нахімова 53). Очевидними показниками реалізації переносного значення традиційно вважають написання власного імені з малої літери та / або в лапках, вживання оніма у формі множини. А. К. Мойсієнко наголошує, що множинна форма іменника є «одним із граматичних засобів реалізації переносно-образної функції оніма» (Мойсієнко 34). Пор.: «Не говоритимемо про це вголос. Шість ознак того, що ви – *вразливий нарцис*». *Уразливі нарциси так само впевнені у своїй перевазі над оточуючими, як і їхні грандіозні побратими* (13); *Наші напівпрофесійні політики мають манію, що всі вони – наполеони, черчиллі й бісмарки, а тому прості смертні повинні німотствувати, тільки слухаючи їх*; *В китайських сім'ях прийнято навчати дітей грі на піаніно (напевно, батьки вважають, незважаючи на статистичні дані, що це вірний шлях зробити з своїх майбутніх дітей Бетховенів* (16); *Волонтери прозвали її «Лісовим Рембо»*. Як все склалося не на користь баби Каті, яка 18 днів провела в лісі, але вижила; *Колумби від Мінекології, або Утилізація Злочевського* (10) тощо. В інших випадках процес конотонізації (перевтілення власного імені, набуття їм переносного значення) потребує доведення й контекстної аргументації.

Г. П. Лукаш, наприклад, пов'язує виникнення конотоніма «із виходом власної назви за межі свого часу і простору», описує «перебудову» семемної структури конотоніма, враховує ступінь конотонізації (Лукаш, «Актуальні проблеми», «Словник»). Проте запропонована авторкою типологія моделей, орієнтованих на розпізнавання переносного значення досліджуваної онімої одиниці, вимагає конкретизації та уточнення. Вважаємо, що семантичний критерій як опертя класифікації контекстів (моделей) конотонімів дає змогу уникнути неточностей у коментуванні планів змісту і вираження.

Мета і завдання дослідження полягають у встановленні значення своєї сутності КО і виявленні продуктивних моделей інтерлінгвальних конотонімів публіцистичного тексту. Для досягнення мети необхідно: 1) виявити у публіцистичних текстах різної жанрової належності конотативні імена, 2) встановити твірну базу конотонімів; 3) з оперттям на словники конотативних власних імен з'ясувати семантичне наповнення КО; 4) визначити необхідний та достатній контекст конотативної одиниці; 5) з'ясувати роль конотоніма у продукуванні публіцистичного тексту.

Об'єктом дослідження стали інтерлінгвальні конотативні антропоніми / міфоантропоніми, вилучені з сучасних українськомовних інтернет-текстів. Предмет – змістове навантаження конотонімів, виявлюване шляхом з'ясування контекстної семантики досліджуваних одиниць.

Опис фактичного матеріалу та методів, застосованих у процесі аналізу. Матеріалом стали інтерлінгвальні конотативні антропоніми і міфоантропоніми публіцистичних текстів, розміщених в інтернеті, що репрезентують українськомовну культурну спадщину. У роботі застосовано загальнофілологічні прийоми і методи ономастичних досліджень: систематизація та класифікація

У публіцистичних текстах продуктивними конотонічними моделями стають експліцитні контексти, що відображають конкретні просторово-часові координати:

1) 'лексеми-конкретизатори розширеного – звуженого простору + КО' з різновидом 'відтопонімний (похідний від хоронімів) прикметник + КО' (Кравченко, «Поетика» 114): *Скелі Довбуша – унікальне і містичне місце в Карпатах, яке обов'язково варто відвідати. <...> А ще подекують, що тут досі заховані скарби українського Робін Гуда – Олекси Довбуша, які він не встиг роздати бідним людям (9); «Український Марадона. Герой 25-го туру – Василь Продан», ПФЛ України визнала півзахисника «Оболоні-Бровар» Василя Продана Героєм 25-го туру Першої ліги сезону 2016/17 (6); «Турецька Роксолана» Мер'єм Узерлі не планує старіти; «Поліський Робін Гуд, який катував людей прасками: спогади сусідів і односельчан про луцького терориста». Ніколи б не подумали, що він на таке здатен: приблизно так відгукуються про луцького терориста Максима Кривоша більшість сусідів (1);*

2) 'лексеми-актуалізатори координат теперішній – майбутній час + КО' з різновидом 'якісний прикметник у формі позитивного ступеня (укр. сучасний, новітній, новоявлений, теперішній тощо) + КО' (Кравченко, «Поетика» 115): *«Чому Ілон Маск – сучасний Ейнштейн? Про довгий крок у напрямку космічного прогресу і колонізацію Марса». <...> винахідник та мільярдер Ілон Маск, котрий, здавалось би, своїми звичайними людськими ногами, зробив величезний крок у космічному прогресі. Цього генія багато хто називає безумцем, одержимим ідеєю колонізації Марса, але давайте згадаємо видатних науковців та винахідників: Ніколу Теслу, Альберта Ейнштейна, Томаса Едісона, Миколу Коперника – всі вони зазнавали критики, глузувань та погроз через свою діяльність (14); Нещодавно дівчина опублікувала пікантний кадр на побережжі, де позує зовсім голою, зате у блискітках. Як відзначила Ельза (Хоск), знімок було зроблено під час фотосесії для іспанського Vogue. Фанати ж зійшлись на думці, що саме так виглядає сучасна Афродіта (7); «Сучасний Робін Гуд: у Стамбулі невідомий сплачує борги бідних і підкидає їм у будинки гроші» (11); Відомий французький економіст Тома Пікетті, «новий Маркс» як його називають, відмовився від вищої нагороди Франції (15); «Нова Жанна Д'Арк або піар-проект»: в мережі сперечаються, хто така Грета Тунберг; «Михайло Дмитренко: новітній Мікеланджело з Полтавщини». У цьому році виповнюється 110 років від дня народження нашого земляка з діаспори, відомого художника-монументаліста, майстра церковного малярства, Михайла Дмитренка (8); «Найкрасивіша дівчинка в світі вбралася в шкіру і заговорила про кохання: «Нова Бріжит Бардо». 18-річна французька модель Тілан Блондо, яка завдяки своїй ляльковій зовнішності відома як найкрасивіша дівчинка в світі, підкорила мережу новим жарким фото (12).*

Г. П. Лукаш слушно зауважує, що процес конотонізації передбачає «зв'язок двох фактів (або осіб, географічних об'єктів, подій, культурних явищ тощо), усвідомлення цього зв'язку автором і декодування його читачем» (Лукаш, «Словник» 6). Як бачимо, переміщення референта у новий часопростір супрово-

здійснюється переосмисленням протооніма, яке полягає в концентрації мотивувальної семі. У наведених контекстах заактуалізовано значення узуальних конотативних антропонімів / міфоантропонімів з інтерлінгвальною конотацією і широким діапазоном відомості: *Робін Гуд* 'Герой, захисник скривджених' / 'Шляхетна людина, яка безкоштовно допомагає людям' (Лукаш, «Словник» 213), *Роксолана* 'Красуня, мужня жінка', (Лукаш, «Словник» 215), *Афродіта* 'Красива жінка' (Лукаш, «Словник» 45–46), *Жанна Д'Арк* 'Героїня, патріотка' (Лукаш «Словник» 119), *Ейнштейн* 'Вчена, мудра людина' (Лукаш, «Словник» 111).

Менша продуктивність притаманна конотонічним моделям – експліцитним контекстам, що встановлюють «конфлікт» імені з високою культурною репутацією та вторинного денотата, якому надається іронічна / пейоративна тональність:

1) 'якісно-відносний прикметник з експресивними семами + КО' (Кравченко, «Поетика» 118): *Колишня дружина Валерія Меладзе Ірина Малухіна уточнила: «Немає повісті сумнішої на світі, ніж повість про старіючого Ромео»* (5); *Жаїр Болсонару вважає, що COVID-19 не більш небезпечний, ніж вірус звичайного грипу, і виступає проти введення в країні карантинних заходів. За різкі висловлювання і схожість поглядів з президентом США його часто називають якого часто називають «тропічним Трампом»* (3);

2) 'КО + іменник зі значенням суперечності *стать* – граматичний рід' (Кравченко, «Поетика» 118): *«Талейран в спідниці. Штрихи до портрету нового гендиректора ЮНЕСКО Одрі Азула»; Гаазький трибунал в грудні 2017 року «закрився з ганьбою». Та ж Карла Дель Понте, «Торквемада в спідниці», в своїх мемуарах визнала, наскільки неправовими були вироки, винесені сербським лідерам; «Казанова в спідниці»: Віра Сотникова зізналася в любові до Єфремова».* Контексти-актуалізатори налаштовані на інтертекстуальні зв'язки і обігрування імені-першоджерела, тому провідними функціями конотонімів стають іронічна, саркастична, характеризувальна, оцінювальна тощо, які посилюють образотвірну та текстотвірну роль онімних одиниць.

Поодинокими виявилися імпліцитні контексти, що відбивають реалії невизначеного нового хронотопу: 'займенниковий прикметник (*наш, свій, мій* тощо) зі значенням належності вторинному денотату + КО' (Кравченко, «Поетика» 116): *Завжди знайдеться своя Баба Яга, яка буде з усім проти* (4); експліцитні контексти-актуалізатори еквівалентності (подібності) вторинний об'єкт \approx первинний денотат, вираженої моделлю з відношенням «обмеженої» тотожності: 'ВІ у знахідному відмінку + дієслівна зв'язка *називати, прозивати, обляяти* тощо + КО в орудному відмінку' (Кравченко, «Поетика» 118): *Харизматичного Михайла Бойчука називають Сократом українського мистецтва, який умів продукувати ідеї й синтезувати передові течії, мав особливий творчий стиль* (2). Пор.: КО Сократ 'Філософ, вчення якого користується широким визнанням' (Отин 342).

Можемо припустити, що у публіцистичному тексті (інтернет-тексті) переважатимуть узуальні конотоніми з інтерлінгвальною конотацією, характерні

для різномовного культурного середовища. Відсліджування спільних і відмінних ознак, наявних у конотонімах одно- і різносистемних мов, дасть можливість змодельовати частину інтерлінгвального культурного простору, порівняти національні й загальнолюдські цінності крізь призму імені (Кравченко, «Поетика» 124).

Однією з основних проблем, що впливають з матеріалу дослідження, стає розмежування конотоніма і перифрази. Г. П. Лукаш порівнює перифразу і «конотонімію одного імені»: *козацький Кромвель* – Богдан Хмельницький, *український Сократ* – Григорій Сковорода (Лукаш, «Актуальні питання» 380–381). Ймовірно, стабільна (регулярна) співвіднесеність з одним референтом породжує перифразу, до складу якої входить конотонім, тобто конкретний епітет-прикметник / словосполучення з певним (обраним) КО → онімна перифраза. Закріпленість за одиничним об'єктом перешкоджає присвоювати образну номінацію іншому референтові, в той час як конотонім залишається поліденотатним і має право корелювати з безліччю об'єктів. У досліджених публіцистичних текстах домінують перифрази, які вміщують як зафіксовані, так і не зафіксовані словниками конотоніми: *український Робін Гуд* = *Олекса Довбуш*, *український Марадона* = *Василь Продан*, *турецька Роксолана* = *Мер'єм Узерлі*, *новітній Мікеланджело* = *Михайло Дмитренко*, *старіючий Ромео* = *Валерій Меладзе*, *тропічний Трамп* = *Жаїр Болсонару* і т.д. Типові конотонімні моделі, заголовна позиція перифраз з конотонімами та, з іншого боку, відомі широкому колу осіб носії імен передбачають несуперечливе потрактування значення конотонімної одиниці і правильну інтерпретацію перифрази.

Висновки та перспективи дослідження. Проведений аналіз конотонімних одиниць засвідчує: 1) високу культурну репутацію імен, що стали джерелами конотонімів; 2) усталені в світовій культурі конотеми; 3) інтерлінгвальний характер КО; 4) вживання в інтернет-текстах узуальних КО. Невирішеними залишаються питання, пов'язані із з'ясуванням мотивів конотонімізації, переходом моноконотемних одиниць у поліконотемні. Окрему теоретичну проблему становить дослідження специфіки конотоніма художнього – публіцистичного тексту, зокрема функціонування конотонімів у публіцистичних / художніх текстах різної жанрової належності.

Література

1. Кравченко Е.О. Поетика зв'язків і відношень імені – тексту – поетонімосфери: дис. ... д.філол.н. : 10.02.15. К. : Київський національний університет імені Т. Шевченка, 2017. 560 с.
2. Кравченко Е.О. Словник власних імен поетичних текстів Василя Стуса. Т. 1. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 288 с.
3. Лукаш Г. П. Актуальні питання української конотоніміки : [монографія]. Донецьк : ТОВ «Видавничо-поліграфічне підприємство "ПРОМІНЬ"», 2011. 448 с.
4. Лукаш Г. П. Словник конотативних власних назв. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. 392 с.
5. Мойсієнко А.К. Образний світ онімного слова. Дивослово. 2006. № 4. С. 34–37.

6. Нахимова Е. А. Прецедентные имена в массовой коммуникации [Текст] : монография. Екатеринбург: ГОУ ВПО «Урал. гос. пед. ун-т»; Ин-т социального образования, 2007. 207 с.
7. Отин Е. С. Словарь коннотативных собственных имен. М. : ООО «А Темп», 2006. 440 с.
8. Ратникова И. Э. Имя собственное: от культурной семантики к языковой. Минск : БГУ, 2003. 214 с.

Список джерел ілюстративного матеріалу

1. Волинські новини. 2020. 27.09 // <https://www.volynnews.com/ua/news/all/poliskyy-robin-gud-iakyy-katuvav-liudey-praskamy-spohady-susidiv-i-o/>
2. Голос України. 2020. 29.07 // <http://www.golos.com.ua/article/333837>
3. Кореспондент net. 2020. 6.06 // <https://ua.korrespondent.net/world/4237763-prezydent-brazylji-hotovyi-vyity-z-vooz-slidom-za-ssha>
4. Львівський портал. 2020. 25.01 // <https://portal.lviv.ua/news/2020/01/25/iaroslav-hrytsak-iakoby-stolittia-my-ne-vybraly-bachymo-odnu-j-tu-samu-istoriiu-bezsylist-liudej-pered-podiiamy-ta-obstavynamy>
5. Одна хвилина 2020. 6.08 // <https://odnaminyta.com/ua/shou-biznes/novini/52996-udar-u-vidpovid-v-albinu-djanabaevu-kolyshnya-drujyna-valeriya-meladze-vysmiyala-cholovikiv-yakobytaut-sobi-nadto-molodyh-suputnyc>
6. Професійна футбольна ліга. 2017. 19.04 // <http://pfl.ua/news/details/9407>
7. Радіо максимум. 2020. 15.08 // https://maximum.fm/zvabliwa-elza-hosk-rozburhala-golim-fotona-plyazhi-18_n182621
8. Суспільство. Культура. 2018. 14.11. // <https://np.pl.ua/2018/11/mykhaylo-dmytrenko-novitniy-mikelandzhelo-z-poltavshchyny/>
9. Сьогодні. 2020. 31.07 // <https://www.segodnya.ua/ua/lifestyle/travel/top-5-mest-sily-v-ukraingde-popolnit-zapasy-vnutrenney-energii-1466275.html>
10. Українська правда. 2012. 30.01 // <https://www.pravda.com.ua/articles/2012/01/30/6935472/>
11. Уніан. 2019. 19.11 // <https://www.unian.ua/world/10760018-suchasniy-robin-gud-u-stambuli-nevidomiy-splachuye-borgi-bidnih-i-pidkidaye-jim-u-budinki-groshi.html>
12. Politeka.net. 2020.12.02 // <https://gamebet.politeka.net/uk/251659-samaya-krasivaya-devochka-v-mire-oblachilas-v-kozhu-i-zagovorila-o-lyubvi-novaya-brizhit-bardo>
13. Style. 2020.15.06. // <https://nv.ua/ukr/style/blogs/psihologiya-yakiy-vi-narcis-rozlad-osobistosti-50093912.html>
14. Tokar. ua. 2018. 8.02 // <https://tokar.ua/read/22309>
15. The Ukrainians Media. 2020 // <https://theukrainians.org/chytanka/kapital-u-khkh-stolitti/>
16. Ukr. Media. 2018. 18.05 // <https://ukr.media/humor/358301>

References

1. Kravchenko, Ella. *Poetyka zvyazkiv i vidnoshen' imeni – tekstu – poetonimosfery*. Diss. U of Kuiv's'kyi natsional'nyy universytet imeni Tarasa Shevchenka, 2017. Print.
2. Kravchenko, Ella. *Slovnyk imen poetychnykh tekstiv Vasylya Stusa 1*. Vinnytsya: DonNU imeni Vasylya Stusa, 2020. Print.
3. Lukash, Halina. *Aktual'ni pytannya ukrayins'koyi konotonymiky: [monohrafiya]*. Donetsk: TOV «PROMIN'», 2011. Print.
4. Lukash, Halina. *Slovnyk konotatyvnykh vlasnykh nazv*. Vinnytsya : TOV «Nilan-LTD», 2015. Print.
5. Mojsienko, Anatoliy. "Obraznyy svit onimnoho slova". *Dyvoslovo* 4 (2006): 34–37. Print.
6. Nakhimova, Elena. *Precedentnyye imena v massovoy kommunikatsyyi* [Text] : monohrafiya. Ekaterinburg: GOU VPO «Ural. gos. ped. un-t»; In-t social'nogo obrazovaniya, 2007. Print.
7. Otin, Evgeniy. *Slovar' konotatyvnykh sobstvennykh im'on*. Moskva: ООО «А Темп», 2006. Print.

8. Ratnykova, Irina. *Imya sobstvennoye: ot kulturnoy semantyky k jazykovoy*. Minsk : BGU, 2003. Print.

List of Sources

1. Volyns'ky novyny. 2020. 27.09 // <https://www.volynnews.com/ua/news/all/poliskyy-robin-hud-iakyy-katuvav-liudey-praskamy-spohady-susidiv-i-o/>
2. Holos Ukrayiny. 2020. 29.07 // <http://www.golos.com.ua/article/333837>
3. Korespondent net. 2020. 6.06 // <https://ua.korrespondent.net/world/4237763-prezydent-brazylji-hotovyi-vyity-z-vooz-slidom-za-ssha>
4. L'vivs'kyi portal. 2020. 25.01 // <https://portal.lviv.ua/news/2020/01/25/iaroslav-hrytsak-iake-by-stolittia-my-ne-vybraly-bachymo-odnu-j-tu-samu-istoriiu-bezsylist-liudej-pered-podiiamy-ta-obstavynamy>
5. Odnahvylina. 2020. 6.08 // <https://odnaminyta.com/ua/shou-biznes/novini/52996-udar-u-vidpovid-v-albinu-djanabaevu-kolyshnya-drujyna-valeriya-meladze-vysmiyala-cholovikiv-yakobyraut-sobi-nadto-molodyh-suputnyc>
6. Profesijna futbol'na liha. 2017. 19.04 // <http://pfl.ua/news/details/9407>
7. Radio maksimum. 2020. 15.08 // https://maximum.fm/zvabliwa-elza-hosk-rozburhala-golim-foto-na-plyazhi-18_n182621
8. Suspil'stvo. Kultura. 2018. 14.11. // <https://np.pl.ua/2018/11/mykhaylo-dmytrenko-novitniy-mi-kelandzhelo-z-poltavshchyny/>
9. S'ohodny. 2020. 31.07 // <https://www.segodnya.ua/ua/lifestyle/travel/top-5-mest-sily-v-ukraine-gde-popolnit-zapasy-vnutrenney-energii-1466275.html>
10. Ukrayins'ka pravda. 2012. 30.01 // <https://www.pravda.com.ua/articles/2012/01/30/6935472/>
11. Unian. 2019. 19.11 // <https://www.unian.ua/world/10760018-suchasniy-robin-gud-u-stambuli-nevidomiy-splachuye-borgi-bidnih-i-pidkidaye-jim-u-budinki-groshi.html>
12. Politeka.net. 2020.12.02 // <https://gamebet.politeka.net/uk/251659-samaya-krasivaya-devochka-v-mire-oblachilas-v-kozhu-i-zagovorila-o-lyubvi-novaya-brizhit-bardo>
13. Style. 2020.15.06. // <https://nv.ua/ukr/style/blogs/psihologiya-yakiy-vi-narcis-rozlad-osobistosti-50093912.html>
14. Takar. ua. 2018. 8.02 // <https://tokar.ua/read/22309>
15. The Ukrainians Media. 2020 // <https://theukrainians.org/chytanka/kapital-u-khkh-stolitti/>
16. Ukr. Media. 2018. 18.05 // <https://ukr.media/humor/358301>

INTERLINGUAL CONNOTONYMS IN A PUBLIC TEXT

Ella Kravchenko

Department of General and Applied Linguistics and Slavonic Philology, Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Aida Karabakhtsyan

Academic background "Master", field of study "Applied linguistics", educational program "Public linguistics", Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

Background: The problems of recognition, usual / occasional use, and the functioning of connotonyms are prioritized in modern onomastics. Insufficient knowledge of the connotative sphere of onymic units, determination of the participation of interlingual – intralingual connotonyms in the formation of the national picture of the world in the Ukrainian-language public text predetermines the relevance of the study.

Purpose: The purpose of the research is to determine the content of connotative onyms and to identify productive models of interlingual connotonyms of a public text.

Results: An analysis of the explicit and implicit contexts of connotonyms indicates that the public text has updated models that indicate a shift in spatiotemporal data and hence a rethinking of

the secondary onymic unit. It is supposed that usual connotonyms with interlingual connotations prevail in the public text.

Discussion: Research perspective involves determining the motivation of connotonyms, establishing the causes and conditions of distribution in the broadest cultural context, studying connotative onyms and paraphrases with connotonyms.

Keywords: proper name, interlingual connotonym, context, model, public text.

Vitae Ella Kravchenko is a Doctor of Philology, Associate Professor of Department of General and Applied Linguistics and Slavonic Philology at Vasyl' Stus Donetsk National University. Her areas of research interests include literary onomastics, poetonymology and poetonymography, lexicology, linguistic poetics, text linguistics, intertextuality.

Correspondence: kravchenko@donnu.edu.ua

Vitae Aida Karabakhtsyan is a Master's degree candidate in Applied Linguistics; her educational program is Public Linguistics. Research interests: onomastics, connotonymy, text linguistics, hermeneuics.

Correspondence: karabakhtsian.a@donnu.edu.ua

Надійшла до редакції 20 вересня 2020 року
Рекомендована до друку 12 жовтня 2020 року

